

SVENSON, FREY

Frihet, ansvar och bestraffning : av
Frey Svensson

1908

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök*:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra*:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

TT
RAFF

808

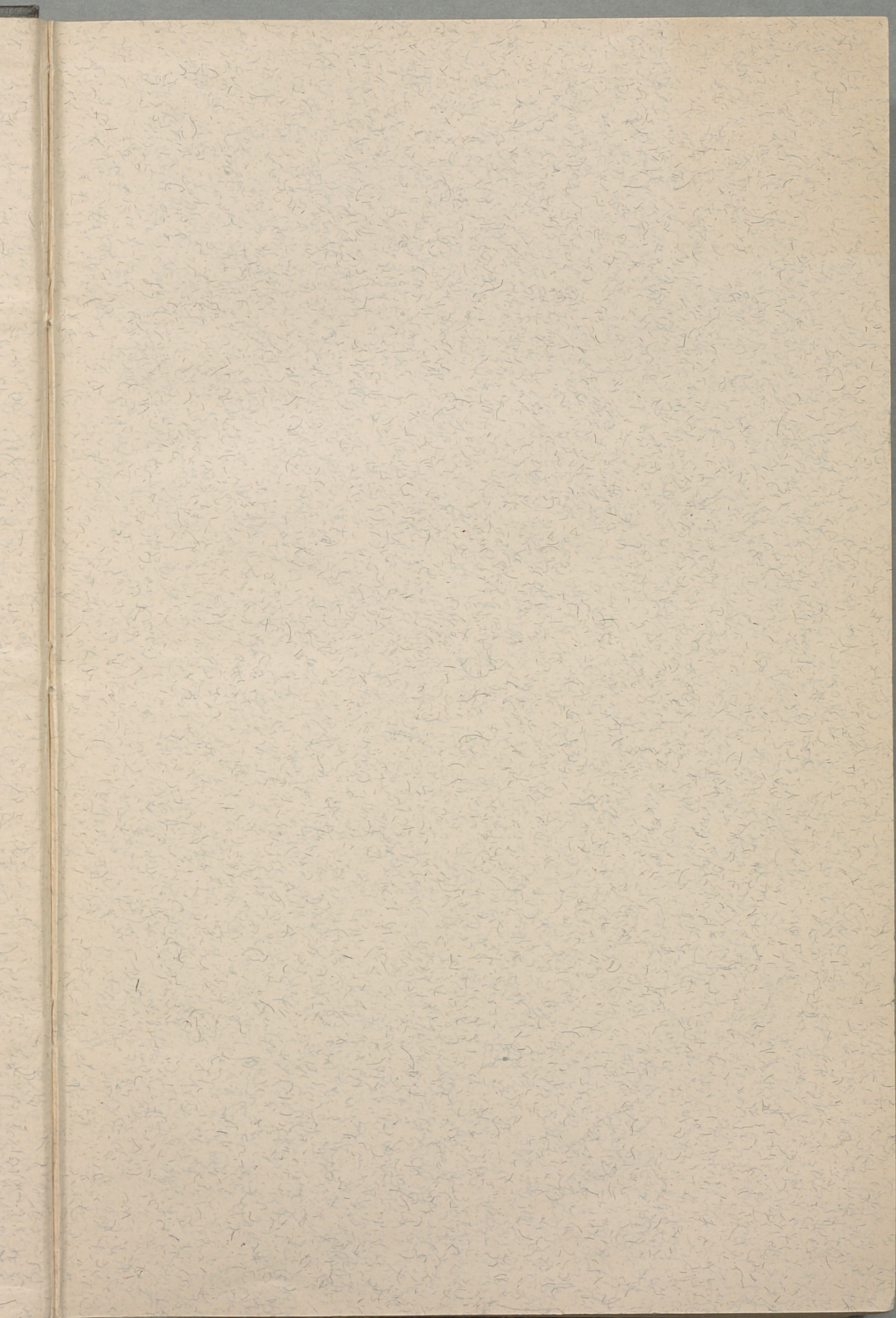
Kongl. Biblioteket.
STOCKHOLM.

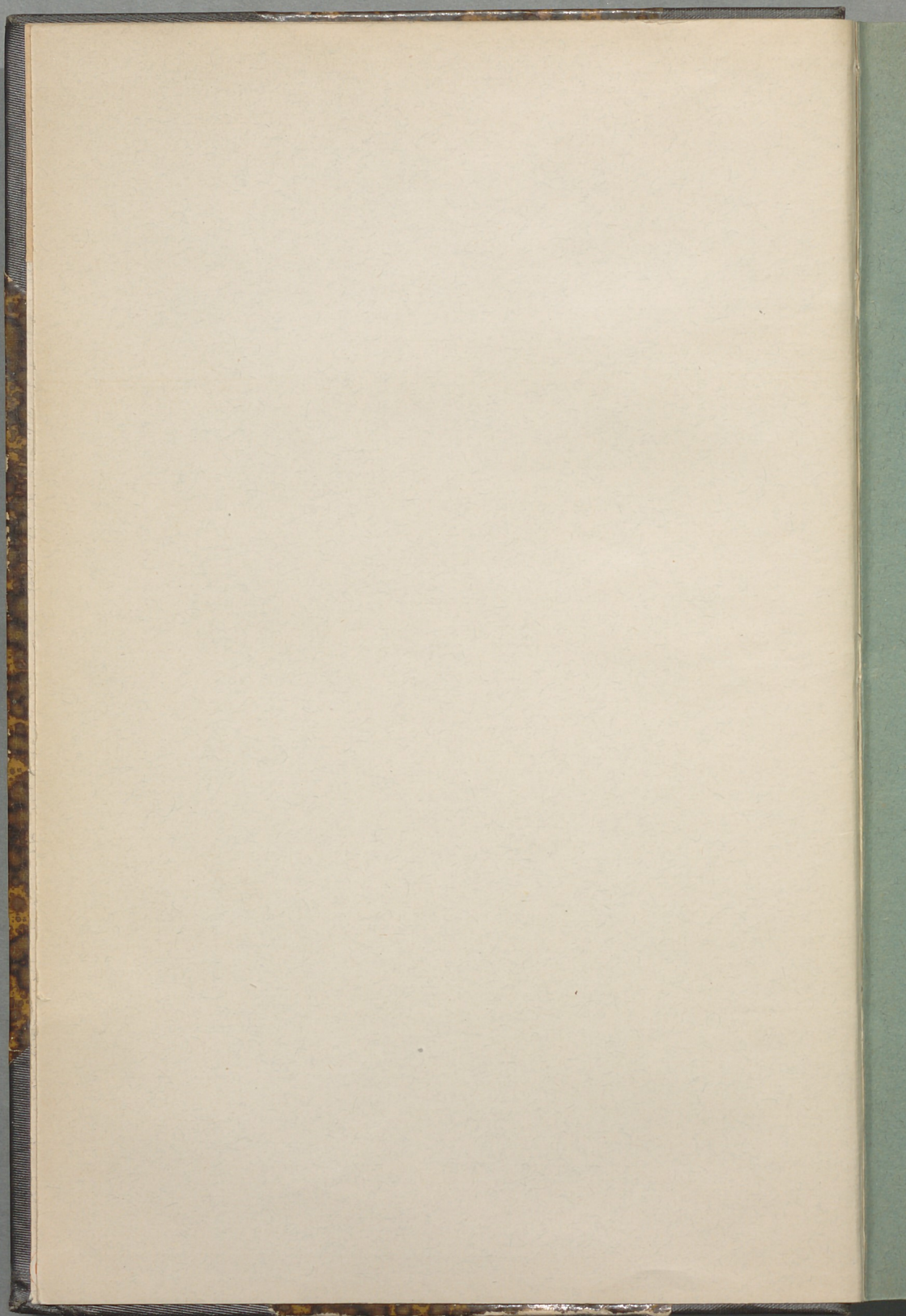
Politikon

Fängo

Saml

OSCAR NYHOLMS
BOKBINDERIS
ALM. TEL. 23177

SKRIFTSERIEN
BROTT OCH STRAFF

UTGIVEN UNDER REDAKTION AV

FREY SVENSON
PROFESSOR

G. H. VON KOCH
REDAKTÖR

N:o 1

FRIHET, ANSVAR
OCH
BESTRAFFNING

AV

FREY SVENSON

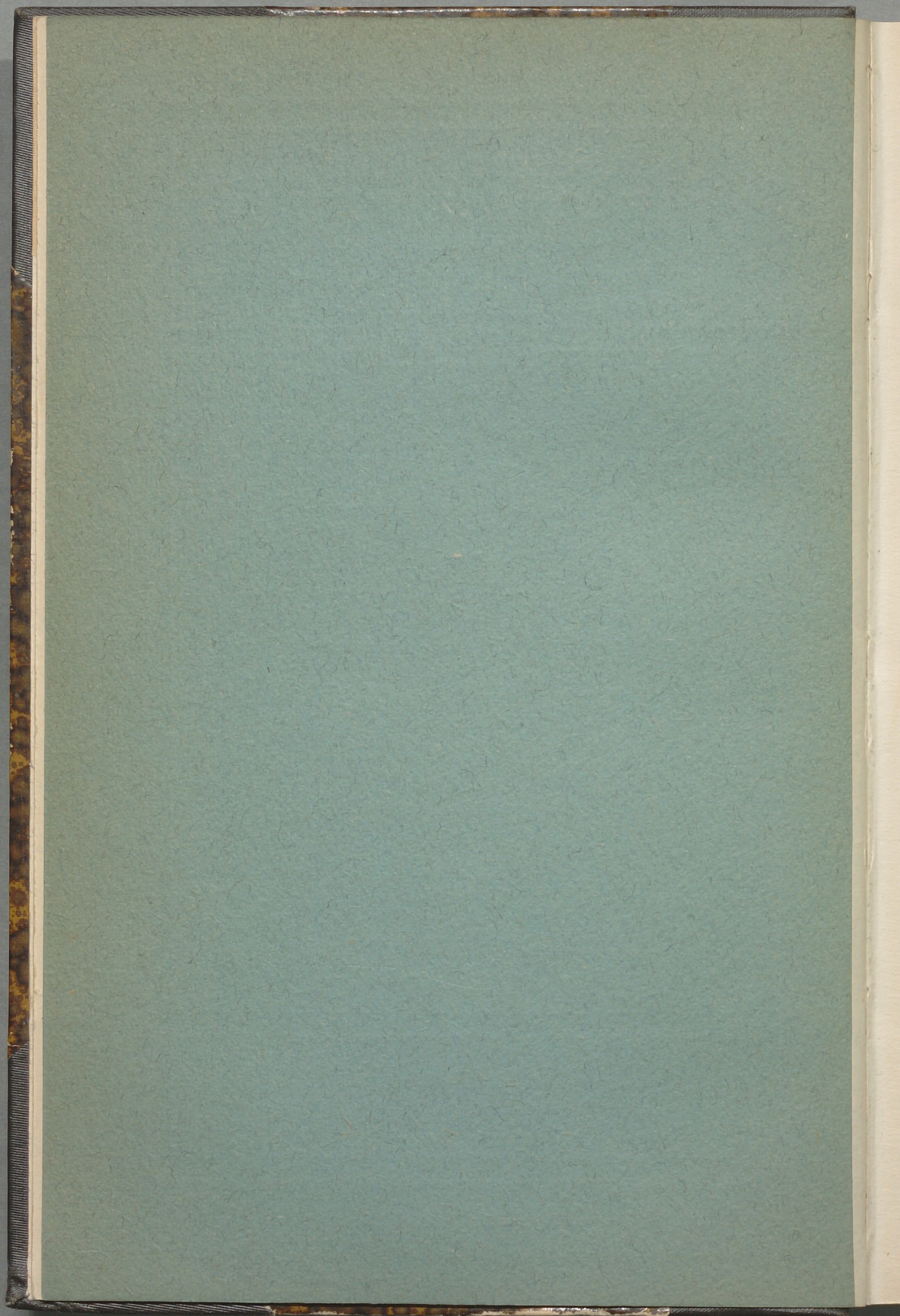
ÖVERLÄKARE

E. O. PROFESSOR I PSYKIATRI

STOCKHOLM
A.-B. EKMANS FÖRLAGSEXPEDITION

Pris: 75 öre.

SKRIFTSERIEN BROTT OCH STRAFF

UTGIVEN UNDER REDAKTION AV

FREY SVENSON
PROFESSOR

G. H. VON KOCH
REDAKTÖR

N:o 1

FRIHET, ANSVAR

OCH

BESTRAFFNING

AV

FREY SVENSON

ÖVERLÄKARE

E. O. PROFESSOR I PSYKIATRI

STOCKHOLM

A.-B. EKMANS FÖRLAGSEXPEDITION

STOCKHOLM
TRYCKERI-AKTIEBOLAGET FERM
1908

FÖRETAL.

Med denna skrift tager utgivandet av den skriftföljd om **Brott och straff** sin början, på vilken allmänheten genom tillkännagivande i **Social** tidskrift förberetts. Oförutsedda omständigheter ha föranlett att den första skriften i stället för vid den utlovade tidpunkten först nu kunnat utgivas.

Måhända förvånar sig en och annan över att såsom redaktörer för skriftserien finna en läkare och en socialpolitiker i stället för en jurist och en fångvårdsman, vilket kanske kunde synas naturligare. Emellertid kunna vi påminna därom, att brott och straff äro begrepp, som icke enbart höra rättsvetenskaperna till, utan i lika hög eller än högre grad äro psykologiens (normal- och abnormpsykologiens), etikens och sociologiens egen- dom. Meningen med denna skriftserie är icke att skaffa till världen en populär sammanfattning av den svenska straffrätten — till planläggandet av och medarbetandet i en dylik erkänna sig undertecknade icke äga kompetens — meningen är att lämna en allmänfattlig framställning av de viktigaste bland de kunskapsresultat och idéer, till vilka en moder- nare åskådning om brottet och straffet kommit, en åskådning, vilken såsom huvudsaklig kunskapskälla för studiet av dessa företeelser be- traktar å ena sidan den brottsliga individen själv, å den andra sam- hället i dess egenskap av brottsframkallare och straffare. I Sverige ha hitintills jurister och fångvårdsmän — åtminstone var det, att döma av litteraturen på området, fallet, när denna skriftserie först planlades — visat sig så gott som helt och hållet främmande för dessa idéer, och kunna således knappast göra anspråk på att vara de enda, som i denna fråga representera sakkunskapen. Den första sammanfattande fram- ställning av den moderna kriminalistiska skolans idéer, som förekommit i vårt land och belysts av siffror från Sveriges kriminalstatistik, var den som ingick i ett litet populärt arbete om själslivets hygien, utgivet av den ene av undertecknade, och den andre var den som i Sverige först utgav en tidskrift ägnad uteslutande åt sociala spörsmål. Då på grund av nyssnämnda omständigheter en för humanitära och sociala frågor varmt intresserad person erbjöd sig att till underteck- nades förfogande ställa medel för utgivandet av en skriftserie om brott och straff och till densamma lämnade en del av honom själv samlat material, som i några av skrifterna kommer att användas, ansågs er-

bjudandet böra mottagas, och med utsändandet av detta häfte påbörjas fullgörandet av det sålunda givna uppdraget i förhoppning att därigenom i någon mån intresset för hithörande frågor må ökas och de idéer, som ligga donator och undertecknade om hjärtat, må vinna spridning.

Ehuru självfallet torde dock här böra omnämnas, att de enskilda framställningarna icke komma att bliva blott och bart upprepningar av andras erfarenheter, författarna ha naturligtvis full frihet att framlägga sin personliga syn på tingen och de arbetsresultat till vilka de själva kommit. Det har t. o. m. ansetts endast gagna saken att också upptaga skrifter av personer, som kanske icke ens i huvudpunkterna kunna ansluta sig till samma program som utgivarna, men vilka hysa ett varmt intresse för vårt rätts- och straffväsendes utveckling och reformering. Det torde väl heller knappast behöva framhållas, att ingen av författarna till följande skrifter förbundit sig att i allo skriva under det program, som i den inledande skriften framlägges. Var och en svarar blott för det han själv nedskrivit.

Skrifterna utgivas och försäljas var och en för sig hos bokhandlarna eller hos förläggaren, A.-B. Ekmans Förlagsexpedition, Stockholm. Härnedan följer en förteckning å hittills utlovade skrifter:

Professor Frey Svenson: 1) Frihet, ansvar och bestraffning. 2) Brottslighetens sociala orsaker. 3) Brottslighetens individuella orsaker. Direktör Knut Blomquist: Anordningar för ungdomsskydd. Professor B. Gadefius: Straffrätt och psykiatri. E. o. Hofrättsnotarie Harald Salomon: 1) Det amerikanska reformfängelsesystemet 2) Det amerikanska övervakningssystemet. Professor J. E. Johansson: Brottsligheten bland prostituerade kvinnor i Stockholm. Jur. kand. frih. Georg Stjernstedt: Vår straffrätt; Kritik och reformförslag. Slottspastor Aug. Wirén, Malmö: 1) Om fångvård och ungdomsskydd i Preussen. 2) Några reformkrav för den svenska fångvården. Med. D:r A. Petrén: Sinnessjukdomar och brott. Med. D:r Olof Kinberg: Brottslighetsteorierna. Redaktör G. H. von Koch: Fattigvård och brottslighet. Advokaten Eliel Löfgren: Rannsaking och dom.

Uppsala och Stockholm i januari 1908.

FREY SVENSON.

E. o. professor.

G. H. von KOCH.

Redaktör.

Frihet — ett tillstånd, ett begrepp, hur man nu vill — som Frihet. underårtusenden varit föremål för tankar och utläggningar, utan att man kommit den fulla enigheten närmare, därför att man alltid sett och väl alltid kommer att se saken från två olika synpunkter. Med frihetsbegreppets historia har jag ju här ingen anledning att sysselsätta mig, kan dock icke avhålla mig från att för deras räkning, som anse teorien om viljebestämdheten för all religions fiende, påminna om Luthers deterministiska trosbekännelse i orden: »allt vad vi göra, allt vad som sker, sker, om man tager hänsyn till Guds vilja, med nödvändighet och orubblighet, även om det tyckes ske annorlunda och blott tillfälligtvis».

Till frihetsproblemet måste framför allt den, som vill klargöra för sig innebörden av vad som kallas *ansvar* och *tillräknande*, taga ställning. Han tvingas dock därtill mera av det vedertagna betraktelsesättet än av en faktisk nödvändighet, ty frihets- och ansvarsbegreppen stå verkligen icke i detta ovillkorliga funktionella förhållande till varandra, som i allmänhet har antagits. Och om vi offra åt den antydda fördomen och ägna en väsentlig del av det här disponibla utrymmet åt reflektioner över viljefriheten, så är det därför att ansvarsbegreppet dock till sitt omfång i viss mån bestämmas av den lösning viljeproblemet får, och det dessutom för framhållandet av den påstådda oavhängigheten är nödvändigt att ställa båda problemen mot varandra.

Det torde följa en viss fördel med att redan från början klargöra den här intagna ståndpunkten genom ett omedelbart

framläggande av den definition på frihet, som blir resultatet av ett empiriskt studium av frågan, och synes den böra få följande formulering: *Med frihet menas den största tänkbara möjlighet för de personligheten bestämmande konstanta motiven (föreställnings- och känslökomplexerna) att göra sig gällande i viljeyttringarna.* Denna definition visar sig, såsom vi skola se, fullt tillräcklig vid varje analys av varje konkret föreliggande viljeyttring — egen eller annans. Vi finna nämligen, att varje analys även av en mer invecklad viljeyttring alltid, sedan den yttre rörelsekomplex, som är viljeyttringens sista led, och valet passerats, bottnar i en del tendenser, som äro bundna vid vissa primitiva kroppssensationer, vilka kunna anses utgöra den innersta kärnan av personligheten — jaget. Sedermera har denna innersta kärna fått ett högst betydligt tillskott, som utgöres af en vidgad kroppsföreställning och en summa av från omgivningen upptagna erfarenheter, vilket allt tillsamman bildar vårt medvetenhetsinnehåll. Huru djupt jag tränger ned i personligheten, det yttersta blir dock som sagt en del sensationer bredvid en del emotioner. Och dessa sensationer och emotioner utgöra verkligen för mig ingenting annat än ett knippe »åskådningar», av vilka de intellektuella elementen framstå såsom subjekt och de emotionella såsom subjektets reaktioner, vid sidan av en massa andra dylika knippen, som i motsats till *mitt* utgöra den världsbild, i vilken jag står. I vissa sinnessjukdomar ser man sammanhanget mellan olika tiders jagbilder upplösas. Den före sjukdomen befintliga objektiveras helt och sättes i motsats till den, som nu är den sjukes jag, vilken på grund av att den utgöres av ett »knippe» förändrade och okända emotioner och sensationer betraktas såsom ett dött ting, en »stomme», en »sten», ett »ben» eller anses över huvud icke vara till.

Av ett jag, som skulle ha den första förmimelsen eller emotionen — om vi nu i vår analys kunna tränga så djupt som till något »första» — veta vi intet, känna vi intet. Allt som ligger bakom våra åskådningsformer, vad som kallas det intelligibla, tinget i sig, naturligtvis också jaget i sig, är

oss förborgat. Det enda för oss med vårt psyke åtkomliga tinget och jaget är det empiriska. Ty det är naturligtvis ingenting annat än ett påstående, som aldrig kan ledas i bevis, att vi från våra åskådningars »former» och »kategorier» skulle sluta till något utom desamma liggande. Måne det icke skulle kunna påstås, att all kunskapsteori måste mynna ut i en agnostisk trosbekännelse, och måne det i det stora hela är mer förmätet att säga, att »icke-jaget sätter jaget» än att »jaget sätter icke-jaget?» Materialismen är naiv, den rena idealismen torde också få anses vara det.

För att nu hålla oss till viljan kan den, så vitt som vi kunna veta något om den, betraktas såsom det empiriska jagets dynamiska princip, såsom rörelsen i det aldrig stillastående medvetenhetslivet, i kraft av vilken det kan nå ett resultat. Att för den göra ett undantag, att förflytta viljetryttringskedjans yttersta länk över till det icke åskådliga, att dit förlägga gnistan, som antänder fångkrutet och sätter explosionen i gång, kan icke vara tillåtet. För att kunna göra det, måste man taga en faktor till hjälp, som icke hör till vetandets mekanism, *tron*, föreställandet om det intelligibla. Jag *tror* icke på erfarenheten, den *är* och äger för alla analoga psykiska konstruktioner allmängiltighet, och så länge denna analogiens allmängiltighet finnes, kan vetenskapen om vetandets relativitet icke förta det ett spår av dess storhet eller dess värde. Ingen kan begära ett högre än ett högsta möjliga! Trons vikt och dess betydelse för kultur och utveckling förnekas naturligtvis icke genom det sagda. Den som för sin andakt måst gestalta aningens bortom sinnesvärlden liggande område till ett rum för det drömmarnas absoluta, som världen icke rymmer, har onekligen erhållit en kraft, som icke för intet blivit till, och som sannerligen haft och har sitt värv att fylla. Men *ett* har den icke — vetandets allmängiltighet, och den är varken vetandets grund eller dess toppunkt. Det av *tron* gestaltade är en i ett annat plan liggande spegelbild av vetandet, som aldrig någonsin tangerar det. Jag påpekar att försanthållandet av

ett empiriskt faktum icke är en »tro» utan ett vetande med förbehåll. I de empiriska vetenskaperna förekommer tron endast såsom ett psykiskt faktum att studera, i deras metodik har den ingen plats.

Kunna vi således endast *veta* något om det, som ligger inom erfarenhetens värld, äro vi ock som sagt nödgade att vid studiet av frihets- och viljeproblemen — och av vad som menas med *viljans frihet* — hålla oss inom denna värld, och blir här uppgiften för detta studium att se till, huruvida den ovan givna definitionen stämmer med vad verkligheten lärer oss.

I varje fullständig viljeyttring ingå tre visserligen i varandra under vanliga omständigheter kontinuerligt övergående men dock psykologiskt särskiljbara moment.

I. Det *sensumotoriska*, som omfattar den del av viljeyttringen, som ligger mellan beslutets fattande och dess fullbordande, och som består i nervenergiens inriktande på bestämda nervelement för utförandet af en bestämd rörelse. Om vi hålla oss till ett konkret exempel: jag går i en trädgård, kommer till ett fruktträd med mogna frukter, får begäret att äta en; jag överlägger och beslutar och, sedan beslutet är fattat — *sträcker upp min hand och griper en frukt*. Detta sista moment: innerverandet av armens höjare och gripmuskler för fruktens fattande, vilket beträffande en in- vand rörelse är ett rent sensumotoriskt moment, är det som här avses. Det är ju, såtillvida som viljeyttringen först genom detta är fullt avslutad, en del av densamma och motsvarar det som benämnes *handling*. Och den form av frihet, som motsvarar detta, är *handlingsfriheten*.

II. Det andra momentet karakteriseras av det spel av känslor och föreställningar, som bildar överläggning och beslut eller med andra ord *valet*. I det ovan anförda exemplet intager detta moment platsen mellan det tydligt manifesterade begäret efter frukten och beslutets överförande i handling. I ett fall som detta torde det vara av kort varaktighet, till tiden stående i indirekt förhållande till styrkan hos det uppdykta kravet och i direkt förhållande till de omständigheter,

som stå hindrande i vägen för tillägnandet. Men det är uppenbart att detta moment, som hos den kultiverade människan är det betydelsefullaste, det inom vilket själsstriden utkämpas, kan sträcka sig över tidrymder av betydande längd, dagar, veckor, månader, år. Den frihet, som motsvarar detta moment, är *valfriheten*, till vilken den sedliga (etiska) friheten hör.

III. Det tredje momentet är det, under vilket själva begäret utvecklar sig, sedan den åtråväckande föreställningen kommit till klarhet, i vårt exempel det som rymmes mellan åsynen och identifierandet av frukten och det ögonblick, då överläggningen börjar, och som intages av en åtrå efter frukten. Det är detta moment, som når närmast till personlighetens urgrund, det innefattar *själva viljandet*, som måste vara givet, innan val och handling kunna komma till. Den i sammanhang med detta viljeyttringens moment stående friheten är *viljefriheten i egentlig mening*.

Såsom framgår av vår definition och av vad som redan påpekats, är enligt vår mening friheten icke lika med orsakslöshet, oberoende av varje orsak, såsom indeterminismens frihets är, utan den är en frihet inom orsakslagens gränser. Och vi vilja lägga vår bevisföring för riktigheten av en sådan uppfattning så att vi försöka ådagalägga, att i vart och ett av de ovannämnda viljeyttringens moment den (viljeyttringen) är bestämd av något förut faktiskt föreliggande, från vars skrankor den icke kan frigöra sig. Och vi uppställa redan från början den satsen, att varje viljeyttring i varje fas av densamma är bestämd av tre faktorer: 1) *den medfödda konstitutionen*, 2) *den förvärvade erfarenheten och* 3) *den förhandenvarande miljön*. Att dessa faktorerers inflytande dock i de olika momenten är olika, behöver knappast framhållas.

1. Vad den *sensumotoriska* delen av viljeyttringen beträffar faller sanningen av detta påstående så gott som genast i ögonen. Ingen kan, hans vilja må vara aldrig så brinnande, gå över sina fysiska möjligheter, den medfödda konstitutionen sätter här från allra första början en bestämd gräns för

rörelsernas utsträckning, kraft och kombination. Men de medfödda möjligheterna kunna ju genom olika uppfostran högst olika utvecklas. Jag hänvisar till idrottslivets rekord-sättare, till konstvirtuosers och en del hantverkares rent fenomenala skicklighet. Och ingenstades är miljöns inflytande mer framträdande än i detta moment. Handklovar, inlåsning, fängelsemurar äro ett par exempel på medel, som »miljön» använder för att inskränka individernas handlings-möjlighet. Ur det sagda framgår utan vidare vad som menas med handlingsfrihet — därmed förstås helt enkelt *minsta möjliga inskränkning från miljöns sida i en individs rörelse-möjlighet*.

Redan denna så iögonenfallande omständighet (handlingens bestämmande av det fysiska) är redan den en, låt vara yttre, begränsning av indeterminismen, ett förbud för vår vilja att överskrida vissa gränser. Man kan ju säga: ingenting hindrar mig att vilja flyga, denna vilja är det ju, som skapat flygmaskinen, ingenting hindrar mig att vilja flytta berget, denna vilja är det som skapat dynamiten — vår vilja är oändlig, stäcket icke av vad vi kunna. Jo, viljan är dock skapad efter våra möjligheter, erfarenheten förintar så småningom även den intensivaste *förmåga att vilja* det omöjliga.

Andra säga: det är vid fråga om fysiska omöjligheter icke ett viljande det gäller, människan *vill icke vilja* vad hon icke kan utföra. Det synes mig otvivelaktigt, att detta påstående är oriktigt. Fråga fången om han icke vill över fängelsemuren, fråga den förföljde, om han icke vill över bråddjupet! Han vill, men han kan icke. Uttrycken »vilja vilja» eller »icke vilja vilja» äro ordlekar, och man skulle, om man gillar dessa satser, såsom Jastrow påpekat, ha fullt lika stor skyldighet att erkänna det riktiga i att använda en hel serie ord »vilja» efter varandra, så att man aldrig komme till slut.

II. Beträffande *valet*, vilkets faser äro överläggning och beslut, är den absoluta bestämdheten av konstitution, erfarenhet och miljö också tydligt märkbar. Om man

måhända kan påstå, att i handlandet omgivningen är det väsentligen bestämmande, skulle man kunna påstå, att här är det väsentliga *erfarenheten*. Våra överläggningar bestå i uppdykandet av en del i sammanhang med utgångsföreställningen stående positiva och negativa omdömen samt i uppträddandet av vissa med dessa omdömen associerade erinringskänslor (vid erinringar uppträddande känslor komplexer, icke att förblanda med känslor erinringar). De i överläggningen ingående känslorna av lust- och olustriktning summeras i två serier, och den större summan bestämmer handlingens positiva eller negativa karaktär. Lustens och olustens oerhörda betydelse i viljelivet torde kunna anses självklar. De båda känslor kvaliteters kraft äro utan tvivel en grundväsentlig nödvändighet för väljande och handlande. Den, som icke äger förmåga att känna lust och olust, kan icke fatta ett beslut, och det är naturligtvis ett förbiseende av vad det är fråga om, då man, vilket icke är ovanligt, påstår, att lust- och olustmotiveringen skulle tillhöra okultiverade och lågtstående viljor. Det är ju uppenbarligen icke lustens eller olustens inflytande på valet, som bestämmer om det står högt eller lågt, utan vilka de känslor äro, som ha lust- eller olustriktning, och vilka föreställningar, som väcka det ena eller andra slaget.

Genom att tala om erinringskänslor ha vi ock angivit att det här huvudsakligen är fråga om sekundära känslor, som uppkommit genom erfarenhetens inflytande på den ursprungliga känslor stocken. Vid uppkomsten av dessa sekundära känslor spela föreställningarna en mycket stor roll. Men medfödda föreställningar existera icke, därför måste ju härvidlag erfarenheten vara av den största betydelse. Såväl de i valet ingående föreställningarna som ock de i detsamma ingående känslor komplexerna äro beroende av den beslutande personens föregående liv. Över huvud taget är det väl på föreställningarnas område, som olikheten människor emellan mest framträder, och föreställningsområdets storlek samt omdömesförmågans skärpa är det, som bestämmer graden av vishet i en människas handlande. På det inflytande,

föreställningsområdet vidd har på våra viljeyttringar, möta vi dagligdags de påtagligaste exempel. Den, som icke besitter vissa zoologiska kunskaper, handlar på samma sätt i förhållande till en snok som till en huggorm, i förhållande till ett oskyldigt tamdjur som till ett farligt vilddjur. Den lagkunnige har större förutsättningar att icke bryta mot lagarna än den om lagarnas innehåll okunnige. Den som uppfostras i den uppfattningen, att mord på en människa tillhörande en annan stam är en hedrande och tillåten gärning, måste i vissa avseenden handla på annat sätt än den, för vilken allt dödande är en absolut otillåten sak. Och de föreställningar, den modärna tekniken bringar människan, öppna ju för den kunnige stora områden för hans handlande, vilka äro stängda för den okunnige. Men det är alldeles onödigt att vidare orda om saken. Den är a priori klar. Människans val är i hög grad beroende av hennes under livet förvärvade föreställningsmaterial. Detta åter är i lika hög grad beroende av hennes medfödda konstitution. Medvetenhetsinnehållets storlek bestämmes, förutsatt att i övrigt lika förhållanden äro för handen, av förmågan att upptaga och bibehålla föreställningar, och skillnaden mellan det psyke, som rymmer ett maximum av kunskaper, och idiotens, som blott kan upptaga ett ytterst begränsat fåtal, är ju oerhörd. Det antal föreställningar, som en konstnär på det ena eller andra området inom sitt fack förmår tillägna sig, är i allmänhet betydligt överlägset vanliga människors. Särskilt tydligt framstår detta på det musikaliska området. En omusikalisk person är till sitt viljande absolut bestämd av denna sin brist. Ett musikaliskt val är lika omöjligt för honom, som det är honom omöjligt att företaga sig en musikalisk reproduktion.

Vad den förhandenvarande miljön beträffar, så har var och en, som iakttagit det inflytande och det tryck, som den allmänna opinionen är i stånd att utöva på en persons handlande, konstaterat den saken. Över huvud äro ett flertal människor prisgivna åt opinionens vindar, fara och svänga såsom vindflöjlar, och ingen deras viljeyttring kan nita fast

dem i ett bestämt läge. De mest smorda vindflöjlarna äro emellertid i allmänhet till en viss grad mindrevärdiga individer, och möjligheten för denna opinionens oerhörda inverkan på ett psyke beror till sist också den i viss mån på konstitutionen.

Ett odisputabelt faktum är det således, att människans val bestämmas av hennes medfödda konstitution, hennes erfarenhet och den förhandenvarande miljön. Vad menas nu med *valfrihet*, den form av frihet, som motsvarar detta moment av viljeytringen? Under livets gång utbildas hos normala individer en del föreställnings- och känslkomplex, som genom sitt intima sammanhang med de i tillvarokampens tjänst stående i individualitetens djup bottande ursprungliga känslorna och genom en just därigenom betingad nötning bilda fasta och ständigt i medvetandets närhet liggande moment, som vid varje verkligt val komma i verksamhet, och vilka kallats *de konstanta motiven*. Dessa konstanta motivs föreställningssida utgör vad man plägar kalla *livsåskådning*, deras känslsida det som kallas *karaktär*. Som utvecklingen av dessa konstanta motiv står i ett ovillkorligt förhållande till den medfödda konstitutionen, utgöra karaktär och livsåskådning i stort sett resultatet av en samverkan mellan konstitution och erfarenhet och äro därför också att betrakta såsom utvecklade individualiteter. Med *valfrihet* förstås helt enkelt en så långt tänkbar obegränsad möjlighet att kunna låta de konstanta motiven, d. v. s. individualiteten, komma till inflytande i viljeytringarna. Får den det, äro vi verkligen fria, känna vi oss verkligen fria.

Vad som kallas *sedlig frihet* är en art av valfrihet och således ingen frihet i indeterminismens mening. Med detta uttryck betecknas förmågan att utan känsla av tvång kunna underordna sig de konstanta motiv, som äro uttryck för vår föreställning om sedlighet, i stället för att låta sig behärskas av de mera närliggande, i lägre instinkters tjänst stående motiv, som i allmänhet först inställa sig, då en föreställning väcker vår uppmärksamhet. Såsom redan antytts äro de konstanta sedliga motiven så till innehåll som

mängd mycket olika hos olika individer och människorna således faktiskt i olika grad sedligt fria. Endast undantagsvis torde emellertid den mindre frie känna sin underlägsenhet i detta avseende, om blott de konstanta motiv som finnas dock få utöva sitt inflytande. Att så är förhållandet finner man i fall, där till följd av en konstitutionell anomali konstanta motiv helt enkelt icke kunna komma till utveckling. Där finnes alls ingen känsla av ofrihet. En sådan känsla finnes däremot i en annan anomali, som består däruti att tvångstankar hindra individen från att låta göra sina värdefullare motiv gällande. Den absolut karaktärlöse däremot har ingen kamp, hans val är i allmänhet lätt, det är det för tillfället behagliga som blir bestämmande för hans handlande, vilket i största möjliga mån närmar sig reflexen. Om man skulle gilla det mycket missbrukade uttrycket liberum arbitrium indifferentiæ, skulle den karaktärlöse vara närmare frihetsidealet än den karaktärsfulle, efter fasta konstanta motiv handlande. Nu är det emellertid så, att vad man kallat »den fria viljan beträffande det likgiltiga» icke är någon frihet alls. Det är därvidlag ej fråga om något fritt val eller över huvud om något val. Antingen föreligger icke full likhet mellan de ting, mellan vilka det är fråga om att välja, eller bestämmes handlandet helt reflektoriskt. Går jag fram en väg, som på en viss plats delar sig i två, som omsluta en rundel, vilken icke kan beträdas, och det på båda hållen är absolut lika långt till den ursprungliga vägens fortsättning, så bestämmes den väg jag kommer att välja antingen av att jag anser den ena vara kortare eller helt enkelt av vilken som ligger lämpligast för det ben, vars tur det är att uttaga steget. Att i liberum arbitrium indifferentiæ söka bevis för valfrihet i indeterministisk mening är misslyckad manöver.

III. Komma vi så till den *tredje* eller rättare *första* fasen av viljeyttringen, ty det är ju den till tiden första, den som kännetecknas av uppträdandet av *åtrån*, av själva *det egentliga viljandet*, det känslotillstånd, som sätter hela den psykiska apparaten i rörelse och behåller ledningen av denna,

ända tills den viljeyttring, som det är fråga om, på det ena eller andra sättet nått sin utveckling. Det är emellertid klart att det ursprungliga känslotillståndet under en till tiden mera utsträckt viljeyttring är underkastat en mångfald av modifierationer. Att det gäller en känsløytring, som bottnar djupt i personlighetens urgrund, torde icke behöva mer ingående diskuteras. Det är ju nästan alltid de i allra närmaste sammanhang med självuppehållelsen stående känslorna, som bilda viljeimpulsen. Att här också ligger det sista tillfället för indeterminismen att finna en inträdesplats för något utom den empiriska personligheten varande att ingripa och orsakslöst sätta viljeapparaten i gång, torde också det vara otvivelaktigt. Ja, låtom oss medgiva, säga nämligen en del indeterminister, att varje individs handlande och väljande äro determinerade, hans individualitet är det dock ej, och detta viljandets första och egentliga moment kan till sina riktningar vara oberoende av orsakslagen, vara ett, låt vara oförståeligt, utslag av det enda jagets eviga, slutna och av åskådighetens värld oberörda konstitution.

Kan vara!!! Ja, låtom oss icke förneka! Låtom oss fortfarande påstå, att därom veta vi intet. Men så länge bevis icke förebragts, så länge måste realvetenskaperna arbeta utan den hypotesen, särskilt när giltiga bevis finnas för en annan hypotes, den att orsakslagen gäller genom alla viljeyttringens moment, även det varom det nu är tal, och någon annan hypotes icke är nödvändig för vårt arbete.

Det synes mig, som skulle en indeterminist, även en tillhörande de underliga halvdeterministerna, icke kunna komma förbi det faktum, som heter de psykiska egenskapernas ärftlighet, en ärftlighet, som gäller icke mindre de emotionella än de intellektuella anlagen. Utanför den psykiska grund, som man för med sig till världen, kan man i sitt viljande under inga omständigheter komma, det är en erfarenhet, som den, vilken har ett människomaterial till verkligt och ingående studium, oundgängligen tvingas att erkänna, och jag vill påstå, att ingen i detta hänseende känner denna nödvändighet mer levande än den, som har till-

fälle att iakttaga de naturens experiment, som sinnessjukdomarna äro.

Exempel äro lätta att finna. Låtom oss först hålla oss till ett inom normaliteten liggande! I en familj — jag väljer ett förut vidrört exempel — är fadern alldeles omusikalisk, modern däremot mycket musikalisk. Alla barnen bli musikaliska utom ett, på de förra ha moderns musikaliska anlag gått i arv, på *det senare* icke, hos det har faderns omusikaliska konstruktion av hörselapparaten — den fysiska som den psykiska — varit det determinerande. (Redan uttrycket »determinant», som inom ärftlighetsläran vunnit burskap, visar hur all ärftlighetsteori hänger samman med en deterministisk åskådning). Nå, hos detta omusikaliska barn saknas anlaget att kunna utveckla en förmåga att tänka musikaliskt, och en del egendomliga vitalkänslor, som hos den musikaliske väckas vid åhörandet av musik, och som för den musikaliskt olärde bilda huvudsumman av njutningen, kunna hos detta barn i motsats till syskonen icke komma till utveckling. Det är till sitt musikaliska viljande från födelsen determinerat, och ingen uppfostran i världen kan giva det vad det icke fått i gåva vid sin tillblivelse.

Ett annat talande exempel på en medfödd psykisk bestämdhet är de sexuella känslorna. Även om de nå sin fulla utveckling först längre fram i livet, torde det väl vara otvivelaktigt, att den manliga sexualiteten har den manliga individen med sig i födelsen, liksom den kvinnliga sin kvinnliga sexualitet. Och från den absoluta bestämdheten av detta förhållande i viljeyttringarna kan ingen komma. Skarpast faller kanske detta i ögonen i det med visshet icke sällan medfödda tillstånd, som kallas homosexualitet, en olycksdiger psykisk bestämdhet, som bringar den så lytte de största lidanden, och från vilken tyvärr under dessa omständigheter ingen återvändo ges.

Kanske är det för de etiska omdömena, *värdeomdömena*, omdömena om gott och ont, som indeterminismen vill göra sin nödvändighet allra mest gällande, dock med icke bättre framgång än för andra yttringar av psykiskt liv. Även i detta

avseende är individen bestämd av sin medfödda individualitet. För att värdeomdömena normalt skola kunna utveckla sig, fordras att i konstitutionen ingår till ett visst bestämt mått en del känslöelement, som icke behöva här närmare karakteriseras. Finnas icke dessa, så kan ingen uppfostran i världen skapa en etisk grund för livsåskådningen, för förmågan att bilda värdeomdömen — värde n. b. taget i den mening, som flertalet i samtiden fattar den. Att det förhåller sig så, därpå ger oss erfarenheten mångfaldiga exempel. Det är särskilt de sjukdomsfall, som realisera den egenomliga symptomkomplexen moralisk anästesi eller moralisk idioti, som lämna sådana exempel. I en familj t. ex. med flera barn är från allra första början ett olikt de andra, som äro lärtaktiga, lättleda och tillgivna. Det ifrågavarande barnet visar sig redan från den tid, då över huvud yttringar av psykiskt liv först börja kunna iakttagas, enstörigt, hänsynslöst och omöjligt att disciplinera, det tycks icke hysa någon tillgivenhet för föräldrar och syskon, det ådagalägger en absolut själviskhet och okänslighet för andras lidanden, det finner sitt nöje i att tyrannisera yngre och att plåga djur. Vanligen framträder också tämligen snart en intellektuell undermålighet, men denna behöver icke vara i högre grad till finnandes, kan t. o. m. helt och hållet saknas. I motsats till de andra syskonen blir detta barn en odåga, som icke kan förmås till ordnat arbete, för ett dagdrivarliv och förr eller senare på det ena eller andra sättet råkar i konflikt med rättvisan, därmed börjande en förbrytarbana, som slutar först med döden.

Man kan bland denna kategori finna verkliga moraliska monstra, hos vilka icke en antydning till altruistiska känslor utvecklar sig och för vilka ett mord är en episod i deras liv, som icke lämnar märkbara spår efter sig, individer som visa en moralisk hårdhet, vilken slår en vanligt beskaffad människa med den största häpnad. Särskilt kontrastera de mot ett annat slag av sjuklingar, vars plåga består däruti, att de äro till den yttersta grad skrupulösa. Det kunde vara mycket lärorikt att anföra konkreta exempel på

dessa för denna fråga ytterligt intressanta sjukdomar, men det skulle alltför mycket inkräkta på utrymmet.

Hur djupt vi än tränga ned i personligheten, möta vi således alltid ett bestämmande av viljeytringen genom andra faktorer. Den psykologiska analysen kan icke föra till annat resultat än att orsakslagen gäller även för denna nu avhandlade del av viljeytringen, och att friheten i viljan även här icke betyder annat än »frihet inom orsakslagen», frihet för de i personligheten inneboende psykiska egenkaperna att under minsta möjliga inflytande av andra individualiteter göra sig gällande. I det sist avhandlade momentet av viljeytringen är det konstitutionen, som är det viljeytringen huvudsakligen bestämmande, att emellertid även på de mest ursprungliga element erfarenheten kan utöva sitt inflytande, liksom att konstitutionen alltid i viss mån står i beroende av den miljö, genom vars inverkan reaktioner i densamma uppstå, är utan vidare klart.

Den av oss i början av denna uppsats lämnade definitionen är således, enligt vår mening, den enda riktiga. *Frihet är den tänkbart största möjlighet för de personligheten bestämmande konstanta motiven (känslö- och föreställningskomplexerna) att göra sig gällande i viljeytringarna.* Friheten är ett själsligt tillstånd med sina bestämda psykologiska förutsättningar, ett tillstånd, som väl knappast hos två individer är lika och som har en oändlighet av grader. Friheten delar med allt åskådligt dess relativitet.

O rsaken till att den enkla och, såsom det synes mig, *Ansvar.* fullkomligt påtagliga sanningen, att varje viljeyttring i varje sin fas bestämmes av den medfödda konstitutionen, den förvärvade erfarenheten och den omgivande miljön, orsaken till att prästkongresser uttalat sig mot den och till att en och annan naturvetenskapsman opponerat sig mot den eller åtminstone mot dess högljudda förkunnande, är utan tvivel den, att det rätta sammanhanget mellan *frihet* och *ansvar* icke blivit förstått. I och med den indeterministiska frihetslärans fall faller ock, säger man, all möjlighet att upprätthålla ansvarskravet. Vad man icke i frihet, *i verklig frihet*, oberoende av allt sammanhang med föregående släktled, med erfarenheten och den omgivande miljön, beslutar kan man icke göras ansvarig för; om varje viljeyttring har sin orsak, då finns det ingen plats att förlägga skulden och ansvaret till. Man blir nödgad att göra en evighetsvandring utefter orsakskedjans länkar utan att dock kunna nå målet. Indeterminismens fall är ansvarets fall.

Detta påstående beror, såsom *Wildenband* synes mig klart ha påvisat, på en konventionell uppfattning, som vid närmare eftersinnande visar sig lika ohållbar som hela den indeterministiska viljeläran. *Ansvar* och *skuld* äro begrepp, som ingenting ha med orsakslagen att skaffa. *Ansvar* och *skuld* äro fakta — tillåt mig använda ordet! — med psykiska förutsättningar av helt annan kategori än orsakslagen, och de stå i intet funktionellt förhållande till densamma. De äro alltid ytterst grundade på värdeomdömena — och

vad ha dessa att göra med orsakslagen? Ett järnstycke är värdefullt på grund av sina nyttiga egenskaper, alldeles oberoende av de orsaksförhållanden, som stå i samband med dess tillblivelse etc. Så är ock förhållandet med en individualitet. Den är värdefull eller icke, oberoende av *orsaken* till det högre eller lägre värdet. Ingenting i världen, det veta vi gunås, kan förmå oss att tillmäta det mindre värdefulla ett högre värde, på grund därav att vi veta att orsaken till det mindre värdet ligger bortom individualitetens egen tillvaro. En idiot är mindre värdefull än en fullödig människa, och samhället låter honom faktiskt »vedergälla» detta. Han erhåller en viss portion förmåner, stående i förhållande till den humanitet, som är måttet på samhällets kulturståndpunkt. Hos vissa vilda folk tar man livet av honom, hos mer kultiverade anser man humanare att behålla honom vid liv och internera honom. Mera än ett visst kvantum förmåner kan samhället för dess egen organisations skull icke ge honom (jag förbiser nu helt och hållet en del otvivelaktigt abnorma förhållanden rörande äganderätten till förmögenhet och ärvda titlar), och om en individ mister sitt reella värde t. ex. genom en obotlig sinnessjukdom, då får han ock bära konsekvenserna av denna sin värdeminskning genom avstängande från en del de allra väsentligaste förmåner, som tillkommo honom såsom frisk individ. Men den sinnessjukes och idiotens handlingar medföra icke *skuld* och *ansvar*. Nej, de termerna har språkbruket förbehållit handlingar av på visst annat sätt beskaffade individer. Men den sinnessjuka och idioten kunna mycket väl kallas *samhällsvådliga*, *farliga*, det tillåter språkbruket, och deras handlingar medföra också, om man så vill, en »vedergällning» från statens sida bestående i en *omyndighetsförklaring*, en *internering* på specialanstalt, ja, ännu t. o. m. här och var iklädandet av en tvångströja. Men som sagt termen ansvar användes icke, och handlingens rättsliga påföljd kallas icke *straff*. Beträffande dessa handlingar har det sunnda människoförståndet kunnat genomtränga illusionen frihet. Det skummaste öga måste se, att här var dock individens vilja be-

stämd av faktorer, som ingen viljestyrka i världen kunnat övervinna. Men varför i det ena fallet *skuld* och *ansvar*, i det andra icke? Kan då verkligen det orsakslösa viljandet dock med fullkomlig trygghet låta sig bestämmas av en orsak som kallas sjukdom? Frågan behöver icke besvaras, varigenom är tydligt att domen om skuld och ansvar icke står i beroende av uppfattningen av viljeproblemet.

På grund av vissa i människopsyke härskande lagar, som utan tvivel stå i sammanhang med de såväl inom den fysiska som den psykiska världen rådande utvecklingslagarna ha en del regler för värdesättningen av de enskilda handlingarna uppkommit hos en grupp individer av samma kulturnivå — en ras, en rasgren, en nation — vilka regler kunna anses utgöra innehållet i det man kallar *den allmänna sedligheten*. Dessa bli bestämmande å ena sidan för individens konstanta motiv, eller det som kallas hans samvete, och å andra sidan för de lagar, som utgöra en kristallisering av den del av den allmänna sedligheten, som står i direkt förhållande till villkoren för det existerande samhällets fortvaro. Är individen genomgjuten av respekt för den allmänna sedligheten, dess skrivna och dess oskrivna del, då har han *ansvarskänsla* inför den, och då erfar han, om han begår ett brott mot den, en känsla av skuld. Och härvidlag sätter sig under vanliga förhållanden den felande icke ned och räknar ut, var han egentligen skall förlägga orsaken till att han handlat så eller så, det är hans egen individualitet, han själv, som känner skulden, och det är på sig själv han lägger ansvaret. Ännu mindre än den felande själv tar det samhällsorgan, som har till funktion att upprätthålla villkoren för samhällets fortvaro, hänsyn till orsakslagen. Den mot lagarna brytande är det, som anses skyldig och som göres ansvarig, och detta icke beroende på indeterministisk eller deterministisk åskådning utan helt enkelt därför att det är det enda för samhällets existens möjliga. Vad som är värdefullt eller skadligt för samhället, det bestämmas nämligen helt och hållet av förhållandet till sam-

hällets självuppehållelsen. Efter den *tvingas* det att handla.

Ansvar och orsakslag ha ingenting med varandra att skaffa, de äro två bredvid varandra existerande faktorer, och ansvaret inför den allmänna sedligheten, inför lag och rätt kommer icke genom en mer utbredd deterministisk åskådning att försvinna. Den övertygade deterministen kan ha ett fullt lika ömtåligt samvete som den övertygade indeterministen och kan vara lika laglydig. Ja, han kan till och med antagas bli strängare i domen över sina egna handlingar än indeterministen, då han aldrig kan komma att bortse från att han står i ett direkt förhållande till sina efterkommandes fysiska och psykiska konstitution och att han är en del av den miljö, från vilken varje viljeyttring till viss grad bestämmes, och han skall säkert vara särdeles lyhörd för de naturens lagar, för vilka han är ett verktyg.

Jag kan icke undgå att påpeka, huru mycket större respekt en person med deterministisk åskådning måste få för ett samhälle, som han måste betrakta såsom en ovillkorlig produkt av en oundviklig lagbunden utveckling, och vilket icke kan ändras av en från det övriga skeendet isolerad människovilja, än indeterministen för ett samhälle, som han kanske anser vara frukten av det fria viljebeslutet hos en privilegierad samhällsklass. Faran för determinismen är snarare trögheten än benägenheten för hastiga omstörtningar. Allt går sin gilla gång, antingen jag rör på mig eller ej, antingen jag använder mina pund eller ej. Dock måste deterministen också lyssna till en annan röst: Du är utvecklingens verktyg, också genom ditt verk bygges samhällets framtid upp, den ligger avlägsnare, om icke du, du må vara hur obetydlig som helst, till det yttersta utvecklar dina möjligheter. Och den makt, som vill utveckling, den har också kraft att få den andliga utvecklingens verktyg i gång, därom kunna vi vara övertygade.

Laglydigheten det blir den kultiverade deterministens attribut. Han må hysa vilken åsikt om samfundsordning

och lagar han vill, de äro dock de enda *nu* möjliga och böra därför respekteras. Det som han har rätt till och som är hans ovillkorliga skyldighet är att arbeta på ändringen av den opinion, som är lagars och samhällsordnings grundlag, och därvid är han ett utvecklingens till arbete drivna redskap. Deterministen blir humanare. Först han kan med jämnmod se bort från mindre väsentliga, osympatiska drag i en folkrörelse, som dock alltid måste bära en för utvecklingen fruktbar idé, annars kunde den icke få komma till ordet. Under en resa, som jag nyligen företog, sammanträffade jag först med en för svårt brott straffad s. k. ungsocialist. Han försäkrade mig heligt, att han med den största fröjd och utan ett spår till medlidande skulle se en del namngivna kapitalister hänga i galgar utanför det fönster, genom vilket han nu kunde betrakta världen. Dagen därpå träffade jag en rätt till åren kommen sockerbruksmagnat, som ord för ord sade detsamma, men nu rörde det åtskilliga icke namngivna men antydda arbetsledare. Man häpnar ju över dumheten i dylika uttryck, men man förstår ju dem i viss mån, och man lyssnar med ironiskt löje till orden, i vissheten om att båda dock ha sin uppgift, reaktionären för att framkalla revolution och revolutionären reaktion, båda för konsolideringen av den för tillfället enda »rätta» statsformen, ty flertalets statsform den är just den för tillfället »rätta» statsformen och de för tillfället förefintliga lagarna de »rätta» lagarna. De desorganiserande principernas bärare ha sin uppgift, om de ock vanligen få avsluta den i ett rätt tidigt stadium av sin verksamhet, i det flertalet, när handlingens propaganda börjar, värjer sig.

Det vore således en absurditet att påstå att ansvars-känsla och laglydnad ytterst skulle vila på någon slags övertygelse om viljans frihet och om att denna vore ansvarets ovillkorliga förutsättning. Den stora allmänheten är varken determinist eller indeterminist, den lever utan att klara viljespörsmålet för sig, utbildar under sin utveckling ett frihetsbegrepp med mer eller mindre skarpa konturer, och när den möter uttrycket »viljans frihet», så lägger den in det i

ordet, som för den utgör frihetsbegreppets innehåll, och nickar samtycke.

Men låt oss återgå till förut beträdda vägar! Skuld känner, sade vi, den som begår en lagstridig handling, på grund därav att i hans psyke utvecklas — vi se naturligtvis saken i stort — det samvete som till sina huvuddrag är tidens och det folks, i vilket han lever, och än säkrare, samhället gör just den individ, som företagit sig något för dess fortvaro skadligt, och ingen annan *ansvarig* för brottet och låter det följas av en viss konsekvens — *straffet*. Jag vill icke underlåta att här omnämna den mot det nyss sagda icke stridande omständigheten, att man i modernaste lagstiftning icke blott söker att nå den, som genom förledande eller underlåtande att avstyra brottet är en medverkande orsak till detsamma, utan ock, såsom i Nordamerikas Föränta staters barnlagstiftning, den som indirekt bidragit till brottsligheten genom försummad uppfostran och dåligt exempel m. m.

Dock, såsom redan vidrörts, alla som begått ett brott känna icke skuld, och samhället straffar icke alla som begått brott. Att hos alla människor icke uppstått skuld känsla vid samhällsskadlig handling, beror naturligtvis på att skuld känslan har vissa bestämda psykologiska förutsättningar, och samhället förutsätter för att fordra ansvar och tilldela straff också befintligheten av vissa psykologiska förutsättningar. Det torde vara nyttigt för vårt ändamål att klargöra, i vilka fall samhället låter sin straffande myndighet vid en lagstridig handling vila.

I svensk lag uteslutes straffbarheten i följande fall: 1) när handlingen är riktad mot individen själv (t. ex. vid självmordsförsök, självskada); 2) vid den straffmyndiga motpartens fulla och fria samtycke (t. ex. i vissa äganderättsförhållanden och rörande en del andra förhållande, vilka falla helt och hållet inom den tillåtande personens intressesfär; påverkas i någon mån utom detta område liggande förhållanden följer naturligtvis icke straff-frihet, jag får t. ex. icke slå ihjäl en människa med denna människas medgivande); 3) vid

handlingar av ämbetsplikt (en polis, som intränger och fängslar en brottsling, begår icke hemfridsbrott, en fångförare, som skadskjuter en flyende fånge, begår icke våld med livsfarligt vapen, och vid tillsägelse av förman är icke den lydande utan den befallande i vissa fall den ansvarige); 4) på grund av nöd (underlåtande att göra något på grund av sammanstötande intressen, på grund av fara) och nödvärn (utförande av en i vanliga fall rättstridig handling till försvar mot en av en annan mot en riktad rättstridig handling).

Alla dessa fall med undantag av 1) äro fullt naturliga och överensstämmande med vad samhällets uppehålleledrift föreskriver. Rättstridigheten bortfaller när *endast* enskild person, icke samhället i gemen blir lidande av handlingen och den lidandes medgivande föreligger (2), likaledes när (3) samhällets intresse först tillgodogöres genom den annars rättstridiga handlingen samt (4) när den rättsinnige hotas från den rättstridiges sida eller av två onda ting väljes det mindre onda. Liknande är förhållandet vid tvång, den som begår brottet är icke den som utför handlingen, utan den som utövar tvånget. Lagstiftaren utgår från att samhället förörättas och straffar den, som är egentliga orsaken till förörättandet, härigenom erkännande orsakslagens betydelse för viljeyttringen och lagstiftande därefter. Samma är förhållandet med den som »bjuder, leger, trugar eller eljes uppsåtligen förleder», då straffas ju medorsaken tillsammans med direkta orsaken, när det är fråga om förledande av icke straffmyndiga, *endast* medorsaken till rättskränkningen.

Vad självmordets och självskadans strafflöshet i svensk lag beträffar, så torde väl denna inkonsekvens icke kunna tolkas såsom något slags erkännande åt viljefrihetsteorien utan snarare tvärtom. Det är väl respekten för styrkan, ja, varför icke säga abnormiteten i de kval, som föregått handlingen, vilken hindrat från påläggandet av straff. Därmed stämmer att i England, där ju självbehärskningen är en mycket uppskattad egenskap, självmordsförsök och självskada straffas.

I de nyssnämnda fallen uteblev straffet på grund därav

att rättskränkningen kunnat bortresoneras eller överflyttas på annan person än själva gärningsmannen, men även där icke detta är fallet, följer icke alltid på en rättsstridig handling straff. För att en brottslig handling skall kunna tillräknas en person, anser sig samhället böra kräva att hans psyke skall fylla vissa bestämda fordringar. En ovillkorlig diskussion i varje straffrättsfall är den om *tillräkneligheten*.

Lagarna äro ju ett utslag av det normala flertalets rättsmedvetande och äro skrivna för dessa. Avviker en individs andliga konstitution till en viss grad från dessas, så är det en självfallen sak, att hans förhållande till lagarna icke är detsamma som deras, för vilka de äro skrivna, och att detta förhållande bör på ett annat sätt bedömas och ha andra konsekvenser med sig.

I största allmänhet torde man kunna säga, att för att en person skall träffas av den fulla konsekvensen av en lagstridig handling, bör han 1) veta *att* han handlar och *i vilket syfte* han handlar, 2) bör han ha kunskap och ömdöme nog att *inse, att den handling han begår är brottslig* liksom han ock i någon mån bör ha insikt om samhällets tankegång, om jag så må säga, vid dess självtagna rätt att ställa dess medlemmar till ansvar och låta ansvarslösheten ha med sig straffpåföljd, 3) han bör ha förvärvat och tillgänglig *den allmänna rättens måttstock*, som är varje normal samhällsmedlems ovillkorliga egendom, och bör därmed kunna mäta och bedöma handlingen, 4) förloppet av den ifrågavarande *viljeyttringen bör ha kunnat försiggå under fullt fri utveckling av alla dess faser*, viljeimpulsen bestämts av en känsla av normal natur och normal intensitet, valet försiggått under fritt tillströmmande av och lagbunden ordning mellan föreställningarna, och de rörelser, som ingå i handlingen, på normalt sätt innerverats.

Den som icke fyller alla dessa fordringar går strafffri, däremot kan fullödighet i flere av vidrörda avseenden föreligga och dock efter en brottslig handling strafffrihet eller straffinskränkning böra följa. Det förstnämnda kriteriet fylla de allra flesta otillräkneliga. Många uppfylla också det

andra. Inseendet av handlingens brottslighet (discernement, Unterscheidungsvermögen, urskillningsförmåga?) anses av de flesta lekmän såsom ett säkert tecken på att tillräknelighet förefinnes, det utgör t. o. m. i vissa lagar tillräknelighetsbegreppets främsta bestämning, och det försvann först med år 1904 helt och hållet ur vår lag. Var och en som något sysslats med dessa ting vet, att tillägget av ett sådant värde åt »discernement» är alldeles oriktigt, det skulle beröva ett stort antal sinnessjuka och till utvecklingen hämmade rättigheten till ett annat bedömande än de normala. Frånvaron av det tredje kriteriet — förmågan att använda det normala rättsmåttet — är den i vanligaste fall förekommande, mindre vanlig men dock rätt ofta förekommande är frånvaron av det fjärde.

Det är naturligtvis icke min mening att påstå, att det är de nyssnämnda kriterierna lagstiftarna vid lagstiftningen haft för ögonen. De äro i viss mån konstgjorda deduktioner av den förefintliga lagstiftningen. Även om lagstiftaren själv skulle tro, att det är den psykologiska analysen, som leder honom, torde detta dock knappast vara förhållandet. Lagstiftaren följer vissa i samtidens allmänna rättsmedvetande ingående rättsföreställningar, som utkristalliseras ur den alltjämt sig ökande kunskapen om själslivet hos individ och massa. Och ju finare hörsel han har att avlyssna sin tid dess rättsföreställningar, dess bättre lagstiftare blir han, om han tillika besitter förmågan att ge åt lagen en sådan form, att den verkligen blir det adekvata uttrycket för vad samtiden vill. Den lag, som icke i naturrätten har sin motsvarighet, är föråldrad lag. Med detta har jag naturligtvis icke förnekat, att lagstiftaren har behov av psykologiska kunskaper. Tvärtom, han behöver framför någon annan veta vad han gör, vilka föreställningar och känslor han med sin lag vill ge uttryck åt och hos allmänheten väcka.

De rättsföreskrifter, som i svensk lag handla om de grunder, som upphäva och minska straffbarheten äro till finnandes i strafflagens femte kapitel. Dess 1:sta § lyder:

Gärning, som eljes är straffbar, vare strafflös när den begås av barn, innan det fyllt femton år.

Ett den svenska lagens villkor för straffbarhet är således uppnåendet av en viss ålder — den s. k. *straffmyndighetsåldern* — som hos oss är fyllda femton år. Före den tiden har domstolen ingenting med barnen att göra, vanartade och sedligt försummade barn omhändertagas av *barnvårdsnämnden*. Utan tvivel är detta en god anordning, som jag knappast skulle vilja utbyta mot en amerikansk barndomstols hela apparat. Däremot torde knappast barnvårdsnämndens nuvarande sammansättning och arbetsätt vara det lyckligast funna. Sverige har tillika med Finland den högsta straffmyndighetsåldern i Europa. I Norge är straffmyndighetsåldern 14 år, i Danmark 10 år, i Nederländerna 10, i Italien och Skottland 7 år. I Frankrike finnes ingen straffmyndighetsålder, men om det visar sig att barn, som icke fyllt sexton år, *icke kunnat inse den åtalade handlingens brottslighet* (discernement), så frikännes det. — Att straffmyndighetsåldern är ett naturligt och nödvändigt rättsinstitut torde vara uppenbart. Det vore ju en absurditet att ställa ett barn i samma förhållande till lag och straff som en vuxen person. Och straffmyndighetsåldern får icke sättas för låg; icke heller bör den vara alltför hög, då straffmyndigheten bör vid lämplig tidpunkt av utvecklingen inträda och bidra till väckande och stärkande av ansvars känslan. Den svenska straffmyndighetsåldern torde ligga mycket nära den riktiga. Från läkares sida har man föreslagit fyllda 16 år, som kanske har än större fog för sig.

Den fullständiga otillräkneligheten avses också i § 5:

Gärning, som begås av den, som är avvita eller vilken förståndets bruk genom sjukdom eller ålderdomssvaghet är berövad, vare strafflös.

Har någon, utan egen skuld, råkat i sådan sinnesförvirring, att han ej till sig visste; vare ock gärning, den han i det medvetlösa tillstånd förövar, strafflös.

Enligt denna paragraf, vars form inom parentes sagt mycket väl kunde behöva en omredigering, äro sinnessjuka

över huvud taget otillräkneliga — sinnessjuka i vanlig mening, till själsutvecklingen hämmade, medvetlösa eller till medvetandet omtöcknade, feberdeliranter och ålderdomsskröpliga m. fl. — för så vitt uttrycket *berövad förståndets bruk* på dem kan vinna tillämpning.

I andra momentet av paragrafen talas om *sinnestörning*, som sedermera jämnställes med *medvetlöst tillstånd*, och uttrycket *utan egen skuld* ger till känna att det här är fråga om tillstånd, som vanligtvis icke äro att anse såsom sjukdom. Hit hör framför allt *alkoholberusningen*, vilken således hos oss icke upphäver tillräkneligheten, såvida det icke är fråga om s. k. patologiskt rus, som kommer in under första momentet, och såvida icke alkoholförtäringen skett under tvång (utan egen skuld). För tillfället vill jag lämna allt ordande om riktigheten eller oriktigheten av denna åsikt.

Men i Sverige existerar icke endast otillräknelighet utan också *förminskad tillräknelighet*, och det torde icke kunna betvivlas, att det betraktelsesätt, som ligger till grund för en sådan rättsordning, har god grund för sig. Det finnes otvivelaktigt en del människor, som, ehuru de icke äro så utvecklade eller visa så utpräglade sjukliga rubbningar, att de kunna anses otillräkneliga, dock icke rättvisligen kunna ställas i samma förhållande till rätt och straff som den fullt utvecklade och fullt normala människan. För dessa mindre värddiga måste naturligtvis följderna av en straffvärd handling bli en annan än för fullödiga individer. Vanligen består den förändring i brottspåföljden, som den förminskade tillräkneligheten medför, i *strafflindring*. I Sverige åtnjuta rätt till förminskad tillräknelighet individer mellan fyllda 15 och fyllda 18 år enligt strafflagens femte kap. § 2, som lyder:

Begår den brott, som fyllt femton men icke aderton år, då skall dödsstraff eller straffarbete på livstid till sådant arbete från och med sex till och med tio år nedsättas; och må jämväl straffarbete på viss tid nedsättas till hälften av den eljest för brottet stadgade minsta strafftid, dock ej under två månader.

Är brottet belagt med den påföljd, som i 2 kap. 19 § (handlar om förlust av medborgerligt förtroende, som följer efter lägst 6 månaders straffarbete) sägs; pröve domstolen efter omständigheterna, huruvida sådan påföljd ådömas bör.

I samma kap:s 3:dje § avhandlas en brottspåföljd, som är att lägga särskilt märke till. Paragrafens första moment lyder: *Har brott blivit begånget av någon som fyllt femton men ej aderton år, och dömes han därför till böter eller fängelse i högst sex månader; må domstolen, där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövas sådant föranleda, förordna att han skall, i stället för att undergå det ådömda straffet, insättas i allmän uppfostringsanstalt.*

Genom denna föreskrift har *uppfostringsmomentet* kommit in i svensk lagstiftning och samhället dock visat sig, om också blott för kategorien *minderåriga förbrytare*, villig att försöka sig på det, som Hagströmer i sitt verk *Svensk straffrätt* framhåller såsom »gående vida utöver vad staten förnuftigtvis kan sätta såsom *ändamål* för straffet» — förbättringen av den felande.

Utom för *minderåriga förbrytare* gäller den förminskade tillräkneligheten individer, som sakna *förståndets fulla bruk* (jmf *berövad förståndets bruk* i § 5).

Kapitlets 6:e paragraf har följande lydelse:

Prövas någon, som brottslig gärning begått, därvid hava av kropps- eller sinnessjukdom, ålderdomssvaghet eller annan utan egen skuld iråkad förvirring saknat förståndets fulla bruk, ehuru han ej kan för strafflös anses efter § 5, då gälla om dödsstraff vad i § 2 sägs, och må, i ty fall, efter omständigheterna annat straff jämväl nedsättas under vad i allmänhet å gärningen följa bort.

En liknande bestämmelse angående förminskad tillräknelighet finnes i de övriga skandinaviska länderna, i Österrikes, Schweiz' och Italiens strafflag, saknas däremot i Tysklands, Frankrikes, Englands, Hollands, Spaniens och Portugals strafflagar. Jag har redan nämnt, att föreskriften har goda grunder för sig. Att den enda påföljden av att en person

betraktas såsom förminskat tillräknelig, blir en straffminskning, betvivlar jag här lika goda grunder för sig. I några fall kan strafflindringen onekligen vara på sin plats, i andra fall kan följderna av densamma bli, att de farligaste brottslingarna efter en förkortad vistelse i fängelset släppas lösa på samhället. En särskild behandling: internering i specialanstalter — icke hospital — borde utom straffminskningen kunna bli följderna av den förminskade tillräkneligheten.

Anledningen till att jag här framdragit de huvudsakligaste av de fall, i vilka samhället inställer eller minskar det rättsliga ansvaret, utan att jag dock nu inlåter mig på en fullständig behandling av tillräknelighetsspörsmålet eller en kritik av lagbudena, är först och främst den, att jag velat påvisa, att dessa icke strida mot ett frihetsbegrepp som det i det föregående hävdade.

Vid de först nämnda av dessa omständigheter — *tillåtelse, ämbetsplikt, nödvärn* — är det ju endast fråga om att rationellt förlägga ansvaret från den omedelbart till den medelbart vid handlingen verkande. Lagstiftningen ger ju härigenom ett direkt och nödvändigt erkännande av *miljöns* inflytande på den enskilda personens handlande.

Vad den *fullständiga och relativa straffmyndigheten* beträffar, så böjer sig lagstiftningen ju genom detta institut för den enkla sanningen, att en individs psyke behöver komma till en viss utveckling, behöver upphämta ett visst förråd av material och övas i vissa sina förrättningar, för att hans viljeyttringar skola ha den mogenhetsgrad att han kan vara verkande i och för samhället och kan bära dess ansvarskrav. Med andra ord, det är insikten om *erfarenhetens* inflytande på viljeyttringen, som nödgat lagstiftaren att rörande ansvarskravet taga hänsyn till förbrytarens ålder.

I §§ 5 och 6 kommer åter till uttryck lagstiftningens hänsyn till det avgörande inflytande på viljeyttringen, som

konstitutionen utövar, i det utvecklingshämningarna jämte sinnessjukdomarna i egentlig mening, vilka ju vanligen ha en konstitutionell och en från miljön härflytande orsak, utsluta eller minska ansvaret.

Dessa »undantag» från regeln, att samhällets ansvarskrav bestämmas av det för samhället i det stora hela ändamålsenliga, oberoende av var den *egentliga* orsaken till handlingen ligger, bekräfta endast regelns sanning. Att det går så långt tillbaka det kan komma i den rent yttre orsakskedjan till den i själva verket skyldige är icke mera än naturligt, men när det nått denna individ, då låter det slaget drabba, tvunget av sin självuppehållelsedrift. Att ansvarskravet förutsätter ett bestämt själstillstånd hos den, som drabbas av det, förnekas icke, och när detta icke förefinnas, är det ju, såsom förut nämnts, icke gärna rimligt att tala om något *ansvar*. Men det är endast namnet det gäller. Det är nämligen icke så att en mot samhällsordningen stridande handling i de fall, då ansvar icke yrkas, blir utan påföljd. Även härvidlag bestämmas samhällets handlingssätt av det för dess tillvaro gynnsammaste. Ett barn under femton år sättes under uppsikt av barnavårdsnämnden, som kanske skiljer det från hemmet och inackorderar det i en främmande familj eller i ett skyddshem; den minderåriga förbrytaren skickas efter ett mera lindrigt brott till tvångsuppfostringsanstalten i stället för till fängelset; och den sinnessjuka interneras på en sinnessjukanstalt eller i fängelset, ty om en »otillräknelig förklarad», som överlämnats till K. Maj:ts Befallningshavande för att »om honom taga vård», icke genast erhåller plats på en anstalt — något som icke är ovanligt på grund av den platsbrist, som ännu är rådande — förvaras han i fängelset, intill dess plats blir honom beredd. Endast i ett fall har samhället varit inkonsekvent för den psykologiska konsekvensens skull, i fråga om de inskränkt tillräkneliga, där straffet faller men minskat; detta har hämnat sig, därpå finnas otaliga

exempel, och det är ett trängande behov, att den åsyftade bestämmelsen ändras.

Med en *deterministisk* åskådning faller icke *ansvarskravet*, orsakslag och ansvar äro två av varandra oberoende storheter.

Bestraff-
ning. Den straffrättsskola, som i Sverige hittills så gott som
uteslutande haft ordet och som i Hagströmers ut-
märkta arbete *Svensk straffrätt* väl utan gensägelse har
sitt standard work, är den s. k. *klassiska straffrättsskolan*,
vilken i den positiva straffrätten, som till sitt föremål har
»nu gällande rättsregler angående straff», ser straffrättens A
och O. Denna straffrättsskola utgår icke från en frihetsupp-
fattning som den i det föregående hävdade utan från en
indeterministisk ståndpunkt, som anser viljan oberoende
av orsakslagen. (Måhända gör jag orätt, när jag räknar Hag-
strömer till indeterministerna. I den mer fullständiga dis-
kussionen om viljeproblemet vid behandlingen av dolus och
culpa sträcker sig resonemanget icke över viljeyttringens
hela förlopp, något som ju icke heller är behövt, men
några yttranden i avdelningen om »begreppet straff» äro,
synes det mig, rent indeterministiska). Skolans uppfattning
om straffet blir i överensstämmelse därmed. Straffet definie-
ras såsom »en rättsinskränkning, som någon i kraft av lag
underkastas på grund av en rättsstridig handling». Således
anger redan definitionen, såsom tillbörligt är, vad straffet
åsyftar — att *tillfoga en rättsinskränkning*, det och ingenting
annat. Denna erkännes numera icke gärna tjäna *vedergäll-
nings- och avskräckningssyfte*, den tjänar, påstås det, *indivi-
dualpreventionen*, d. v. s. med straffet avser man att beröva
brottslingen förmågan eller lusten till vidare rättskränkningar,
utan att man bekymrar sig om, huruvida han genom det-
samma blir god och sedlig. Den onda, farliga viljan — viljan
som genom ett fritt val blir ond och som har förmågan att

genom egen makt rätta sig själv — mot den vänder straffet sig, det vill *neutralisera den farliga viljebeskaffenheten*. Det vill — låtom oss översätta litet — framkalla en så kraftig och konsekvent association mellan rättskränkning och rättsinskränkningens hela innehåll, att redan det brottsliga syftmålet skall väcka det till liv och avskräcka från fullbordandet. Det är ett affliktivt straff i förandligad form, spelar i »samhällspedagogiken» den kroppsliga agans roll. Därutöver *kan* och *vill* det icke höja sig. Många av den klassiska straffrättsskolans målsmän taga direkt avstånd från den meningen att straffet skulle ha ett uppfostrande ändamål. Det ligger helt enkelt utom samhällets möjligheter att i ett ändrat sinestillstånd hos brottslingen söka skaffa sig garanti för att den rättsstridiga handlingen icke upprepas. En oavvislig konsekvens av en sådan fordran skulle, påstår man, vara att straffet måste utsträckas även till den *blott sedliga* oräkten. — *Kriminalsociologi*, som handlar om samhällets förhållande till brottsligheten, *kriminalpsykologi*, som söker utreda brottslingens själstillstånd och *fångvårdspsykologi* (*pedagogik*), som strävar att klargöra de olika strafformernas inverkan på brottsligheten, måste visserligen erkännas vara vetenskaper, men vetenskaper, med vilka den positiva straffrätten icke har något att skaffa och — vilka ha så liten betydelse, att de hittills icke ingått i svensk juridisk uppfostran.

Det var en naturlig sak, att en uppfattning av brottet och straffet sådan som den klassiska skolans, kort efter den naturvetenskapliga åskådningens genombrott i vetenskaplig metod skulle möta mostånd, och redan före Cesare Lombroso hade röster höjts för en annan uppfattning. Men Lombroso var dock den, som på grund av hänsynslösheten och ensidigheten i sitt angrepp först lyckades göra sig riktigt hörd. Och fråga är om icke just det som är hans största fel, hans oförmåga att se saken ur mera än *en* synpunkt, varit den nödvändiga förutsättningen för att den profetens gärning, som icke ens hans belackare kunna fränkänna honom, skulle bli förverkligad. Ty vad man än må säga om

Lombroso, han har väckt de sovande, han har givit signalen till en rörelse, ur vilken säkerligen mycket gott skall komma. Som vi veta är Lombrosos förnämsta förtjänst att ha infört det vetenskapliga studiet av brottslingens person, hans kropp och hans själ — liksom redan länge psykiatrerna studerat de sinnessjuka — och således ha grundlagt den vetenskap, som kallas *kriminalantropologien*. Lombroso ansåg sig av sina studier berättigad att framlägga det påståendet, att brottslingen utgör en särskild människotyp, är en genom bakslag (atavism) uppkommen variant av människosläktet, förutbestämd att begå brott — han är att förlikna vid en vilde försatt i ett kultursamhälle, där han omöjligen kan finna sig till rätta och därför måste bli en störare av samhällsfriden. På Lombrosos läror har uppbyggts den italienska *positiva straffrättsskolan* (att skilja från positiv straffrätt enligt klassiska skolans begrepp), vars förnämsta namn är Enrico Ferri, och som har sitt organ i »Scuola positiva». Denna skola lägger dock icke så ensidigt som Lombroso vikten på den medfödda konstitutionen — synes dock ha en viss tro på »den födda brottslingen» — utan har upptagit såsom brottslingsorsaker en del sociologiska faktorer, därvid lånande från den *sociologiska skolan*, som uppkom såsom en reaktion mot Lombrosos överdrifter, och vars förnämsta namn äro Tarde och Lacassagne.

För denna skola äro de samhälliga orsakerna till brottsligheten så gott som allena rådande. Brottsligheten är en social yttring, det nuvarande samhället frambringar lika nödvändigt brottslingar, som det frambringar hederliga, rika, fattiga, lärda, okunniga, nyktra, drinkare, religiösa och icke religiösa individer. Och varje människa kan uppfostras till brottsling. Det finnes ingen född förbrytare — det ärftliga anlaget spelar därvid ingen huvudroll — den som av omständigheterna kommit under vissa samhällsförhållanden, är slagen till en slant med den prägel, som den på grund av samhällets konstruktion ovillkorligen måste få. Och på samhällets bakgårdar, där dess flesta avigsidor: fattigdom, trångboddhet, hemlöshet, dryckenskap och prostitution öppet

avslöja sig och dit dess avskräde samlas, där växa brottslingarna ovillkorligen upp och frodas på grund av en nödvändighetens lag. Samhället har det antal och de arter av brottslingar det förtjänar.

Den naturvetenskapliga uppfattning av brott och straff, som omfattas av de flesta på fullt naturvetenskaplig ståndpunkt stående straffrättslärdar och läkare, är den, som representeras av den skola, som den danske kriminalantropologen Geill kallat *den tredje skolan* — i motsats till de förut nämnda *den positiva* och *den sociologiska* men i vilket namn jag i stället för ett nummer skulle vilja införa ett mer innehållsrikt uttryck och säga *den kriminalistiska skolan* efter den internationella kriminalistiska föreningen, som i Europa representerar densamma. *Kriminalistik* är ju en vetenskap, som i sig innefattar allt som rör brottet och brottslingens person — således likaväl straffrätt som kriminalantropologi, kriminalsociologi och kriminalstatistik, den vetenskap således, ur vilken all framtida strafflagstiftning och strafftillämpning måste växa, om de skola ha förnuftiga former och föra framgång med sig. Denna skola anser icke, att brottsligheten helt och hållet beror på brottslingens konstitutionella egenskaper, icke heller enbart på de sociala förhållandena, utan till en individs brottslighet samverka tvänne slag av orsaker, dess individuella (endogena) och dess samhälliga (exogena) orsaker. Varje brott är som sagt en produkt av samverkan mellan bäggedera, men de kunna i det enskilda brottet ingå i olika grad, och fördelningen kan vara sådan, att praktiskt taget det ena eller det andra slaget kan anses vara allenahärskande. Vid en del medfödda defekttillstånd likasom ock vid en del förvärvade dylika (residuärtillstånd efter primär demens, kronisk alkoholism m. fl.) kan verkligen individen vara så gott som predestinerad att bli brottsling. Hos en så beskaffad individ komma, såsom redan nämnt är, de etiska och moraliska känslorna icke till utbildning eller tillintetgöras de av sjukdomen, förmågan att bilda värdeomdömen — omdömen om gott och ont, om rätt och orätt — är icke för handen till den grad, som är

nödvändig för ett liv i enlighet med samhällets organisation, och han kommer därför, om hos honom finnes aktivitet, oundvikligen i konflikt med rätten. En brottsling av denna typ är naturligtvis ingenting annat än en särskild form av den *sinnessjuka förbrytaren*, vilken på grund av den desorganisation, som sjukdomen framkallat i hans hjärna, icke kan leva i överensstämmelse med samhällsbuden, och vilken utgör prototypen för den till följd av *endogena* orsaker brottslig vordne.

Det är å andra sidan klart, att en individ, som växer upp i en omgivning, där värdena äro helt andra än i samhällets mera laglydiga kretsar, en omgivning där tillägnande av annans egendom är en fullt tillåten sak och ett mord i nödfall icke väger stort etc. etc., han skall, även om inga defekter hos honom kunna upptäckas, bli en förbrytare. *Vaneförbrytaren*, den som blivit brottslig på grund av genom yttre påverkan uppkommen vana, är prototypen för den genom *exogena* orsaker brottslig vordne.

Att agitationen kan verka brottsframkallande såväl på en *folkmassa*, bestående av allt annat än likartade element, vilka alla för ögonblicket gripas av den hypnos, varje agitator måste förstå att kunna framkalla, liksom ock på den *enskilda* hitintills fullt samhällseliga individen, är även en allbekant sak. Att vidare under en av andra orsaker väckt *sinnerörelse*, då jämvikten i känslolivet är rubbad och föreställningsförloppet stockat, ett brott kan begås, är också naturligt, liksom att *tillfälligheten* kan bringa till och med den hederligaste att falla i brott. Och vi kunna således utom om *sinnessjuka förbrytare* tala om *vaneförbrytare* (icke synonymt med yrkesförbrytare), om *lidelseförbrytare* och *tillfällighetsförbrytare*.

Studerar man emellertid närmare de individer, som genom huvudsakligen exogena orsaker anses drivna till brottsighet, skall man kanske i det stora flertalet fall finna, att det även rörande dessa är fråga om en viss grad av mindre-värdighet. Man konstaterar, att de tillhöra familjer, inom vilka sinnessjukdomar, alkoholism och brott äro vanliga,

och ur deras livshistoria och studiet av deras psyke framgå en hel del drag, som äro den konstitutionella nervositetens (degenerationens) kännemärken. Den konstitutionellt nervöse — det blir resultatet av studiet — uppfostras lättare till brottsling i en därför lämplig miljö, lidelsen förleder honom oftare till överilningar, och han har svårare att motstå tillfälligheternas inflytande än den fullödige. Jag har hört personer, som icke mera ingående studerat frågan men till vilka ett och annat brottstycke av de modernare idéerna trängt, tala om brottsligheten som en sjukdom. Brottsligheten är ingen sjukdom, såvida man icke menar en rent social sådan, ingen födes till brottsling, och ingen blir genom sjukdom brottsling. Genom den i ena eller andra fallet medfödda eller förvärvade defekten uppstår — det är hela saken — en större möjlighet för de sociala brottslingsorsakerna att påverka och framkalla brottslighet. Utan att förneka naturrätten, av vilken de skrivna lagarna ju äro ett utslag, kan man i fråga om individen i och för sig påstå, att han varken födes eller genom sjukdom råkar i ett visst jakande eller nekande förhållande ens till den oskrivna sedelagen, han födes med eller råkar i en konstitution, som gör att i ena fallet ett jakande, i andra ett nekande förhållande till sedelag och skriven lag *under vissa omständigheter* måste uppstå.

Brottets konsekvens, samhällets återverkan mot brottet, ty återverka mot det måste samhället, såsom redan framhållits, om det vill bestå, skall den nu vara *vedergällningen*, kan man med en åskådning, sådan som den i denna uppsats framlagda, finna sig uti, att samhället spelar rollen av en sträng hämnare, som ser sin enda uppgift att slå igen, när han blir slagen.

Ja, innan vi besvara den frågan, måste vi påpeka, att samhällets uppgift först och främst bör vara en förebyggande. Lagstiftarens högsta mål är liksom läkarens att göra sig själv överflödig. Samhället bör göra den samhällssjukdom, som kallas brottet, omöjlig genom att undanröja brottsorsakerna, såväl de *exogena* som de *endogena*.

Utan vidare resonnemann bör man kunna inse, att varje förändring i samhällsordningen, som strävar att medföra en utjämning i fördelningen av de håvor, som vi få genom att inhösta och bearbeta jordens produkter, skall bidra till brottslighetens motarbetande. Låt bakgårdarna i samhällsbyggnaden bli luftigare, ljusare, renare, med större rymd av himmel över sig, och mera än domstolar och fångelser skall detta medföra en sänkning i brottens antal. Det är naturligtvis därpå socialdemokratiens starka och sunda rättighet att leva beror, att den är en direkt och nödvändig reaktion mot den abnorma fördelning av rättigheterna till åtnjutande av jordens avkastning, som hittills existerat. Och den, som icke kan upptäcka den saken och på grund av sin upptäckt med förståelse se på denna så berättigade rörelse, honom måste de förstående betrakta såsom utrustad med alltför dålig synskärpa. — Bygg bostäder, så att inneboendet med dess vådor för andlig och kroppslig hälsa försvinner, bostäder så beskaffade, att de ge familjemedlemmarna en för hälsotillståndet nöjaktig luftrymd och tillfälle till ljus och trevnad! Giv varje människa möjlighet att erhålla en god, sund föda, giv henne tid och lokaler och medel till upplytande förströelser och gör genom förbud alkoholen och andra förgiftningsmedel svårast möjligt åtkomliga! Väck hos ungdomen håg för friluftsliv och kroppsrörelse! Minska på lyx, överflöd och parasitliv, gör jordjobb, husjobb, tomtjobb och framför allt pappersjobb, gör alla dessa former av ett osunt affärsliv omöjliga! Krögare och jobbare äro att likna vid samhällets ohyra, som vår renlighetskänsla bör förbjuda oss att tillåta befolka vårt grannskap. Gör detta och ställ så till med sjukdoms-, invaliditets-, arbetslöshets-, moderskaps- och åldersförsäkringar, så att kampen för en mänsklig tillvaro i största möjliga grad minskas! Demokratisera samhället genom att icke låta de medborgerliga rättigheterna i något avseende bestämmas av penningen och genom att en oupphörlig rensande och kraftmedförande klasscirkulation möjliggöres! Skapa framförallt möjligheter för förmågan att stiga uppåt! Inrätta skolorna så, att de huvudsakligen lägga

an på att utbilda ansvars- och plikt-känsla, kunskaps- och arbetsglädje! Må samhället taga sig an de föräldralösa och försvarslösa barnen på ett sätt, som till sin verkan motsvarar den stora uppgiften! Låt samhället göra allt detta och åtskilligt därtill, som utrymmet icke tillåter mig att här upp-räkna, och brottsligheten skall bli tänkbarast möjligt liten. Att den helt skall försvinna våga vi icke tro. — »Utopier!» Utopier nej, icke utopier utan nödvändiga vilopunkter för den sociala utvecklingens riktninglinjer. Jag är icke naiv nog att tro, att ett samhälle så beskaffat, att ovanstående krav i detsamma blivit tillfredsställda, skulle ligga oss nära. Men lika nödvändigt som det är att ha ett *realprogram*, som anger vilket steg på samhällsutvecklingen som nu bör utta-gas och huru detta bör ske, lika nödvändigt är det att ha ett *idealprogram*, som bestämmer de mål, mot vilka vi böra sträva och mot vilka varje steg vi taga bör föra oss närmare. Här har icke varit meningen att framlägga ett realprogram, endast att *antyd*a idealprogrammet. Ty den sociala kampen är en yttring av samhällets självläkningstendens.

Angående det vårt ämne mer direkt tillhörande förhållan-det mellan det begångna brottet och det därpå följande straffet gäller såsom första regel: *så få straff som möjligt*. Straffet, särskilt i dess form av frihetsstraff, som är och väl alltid kom-mer att förbli den väsentliga brottspåföljden, måste ovillkorli-gen städse komma att föra med sig en del konsekvenser, som skola stå hindrande i vägen för hävdandet av det nya sinnelag, vilket brottslingen bör ha såsom resultat av bestraffningen.

Som första fordran uppställa vi därför *högsta* möjliga straffmyndighetsålder. Åldern femton år, som numera är vår straffmyndighetsålder, är såsom redan nämnt den högsta i Europa förekommande utom i Finland, och den torde ligga nära den riktiga. Högre än vid fyllda sexton år synes den mig, såsom också redan nämnts, icke böra ligga, då det ju måste ha en samhällsfostrande betydelse att veta sig bära ansvar inför lagen. Att överlämna äldre vanartiga barn i våra barna-vårdsnämnders vård med dessas lösa organisation vore sä-kerligen icke välbetänkt. Däremot kunde det äga stort fog

för sig, om de *minderåriga förbrytarna*, till vilka säkert kunde hänföras individer ända till 20-årsåldern, ställdes inför en annan rättsordning än den för äldre, en rättsordning närmande sig de amerikanska barndomstolarnas med deras tillfälle till omedelbar personlig inverkan (»personal touch») från de i rättsprocessen deltagande.

Så få straff som möjligt och därför såsom andra fordran, att de individer, som enligt lagens bud på grund av sin sinnesbeskaffenhet skola få *vård* i stället för *vakt* — således sinnessjuka, till den psykiska utvecklingen hämmade och till medvetandet omtöcknade eller medvetlösa — verkligen komma i åtnjutande av det behandlingssätt, som för dem är en stor förmån. (Olämpligare plats för en sinnessjuk än ett nutida fängelse är nämligen svårt att uppleta.) Det är detta krav, som psykiatrikerna med sådan bestämdhet hävda, och detta krav, mot vilket det så ofta brytes. Det har ju visats, att $\frac{3}{4}$ av dem, som i Sveriges fängelser befunnits vara sinnessjuka, redan vid brottstillfället varit det.

En bestämd fordran måste därför framställas på ökad kunskap och mer förstående av de abnorma själstillstånden såväl hos domare som polismyndighet.

Det är märkvärdigt, huru ofta man hos åklagarna — för att nu hålla oss till dem — möter den uppfattningen, att en otillräknelighetsförklaring är ett attentat från psykiatrikerns sida mot rättvisan, ett attentat, som de med all iver måste bekämpa, på det den skyldige icke må undgå straff. Det är icke länge sedan vi i en intervju läste, att en polisman, med rätt eller orätt ansedd för en av vårt lands främste, helt kategoriskt förklarade, att en brottsling, vilkens sinnessjukdom notoriskt konstaterats på en sinnessjukanstalt, ingalunda vore sinnessjuk utan en inpiskad skälm. Man vet knappast, om man mest skall förvåna sig över den glada självsäkerheten eller över den sublimes okunnigheten. Vid ett hovrättsvad angående en lindrig sedlighetsförbrytelse hade man utbett sig mitt utlåtande, och kom jag till den åsikten, att den brottslige, som nyss passerat straffmyndighetsåldern, på grund av genom sjukdom hämmad förståndsutveckling borde gå

straffri. Hovrätten remitterade av något skäl målet till allmänna åklagaren. Denne hade icke något nytt faktum att tillägga men slutade sin skrivelse till hovrätten med en anhållan, att den måtte fastställa domen — några månaders fängelse — enär annars individen skulle onäpst gå omkring i samhället och fortsätta sitt ofog. (Obs! det gällde en första förseelse.) Vilken blind tro på den förebyggande makten hos ett par månaders tillbringande i enrum! Det kunde icke falla vår allmänne åklagare in att tänka på, att dessa månader utan vård och under för den sjuke ogynnsamma förhållanden kunde försämra hans tillstånd, och att han således kunde komma ut mindre lämpad för samhällsliv än han kom in. En otillräknelighetsförklaring däremot kunde medföra, att den brottslige överlämnades till Konungens Befallningshavande för omhändertagande, då han troligen, om detta ansågs nödigt, finge sin plats på en anstalt för sinnessjuka och utskrevs, när hans tillstånd det tilläte. — Inom parentes vill jag framhålla, att det torde vara otvivelaktigt att utbildningen över huvud av dem, som i vårt land ha att företaga den förberedande undersökningen, lämnar mycket övrigt att önska. Jag har knappast sett ett enda polisprotokoll, som tillfredsställt berättigade fordringar.

Våra domares utbildning är otvivelaktigt mycket omsorgsfull. Men i kriminalpsykologi meddelas ingen obligatorisk undervisning, och tillräknelighetsläran torde i allmänhet snabbt avfärdas och endast undantagsvis exemplifieras. Det är naturligtvis icke min mening att påstå, att våra domare måste erhålla psykiatrisk utbildning, men de borde få tillfälle lära sig så mycket, att de kunde — såsom någon, jag tror det är Kræpelin, sagt — *misstänka* sinnessjukdom. Att domaren icke kan det hämnar sig, därpå kan jag anföra ett tämligen färskt exempel. I slutet av december 1905 häktades för stöld och införpassades till ett länsfängelse en ung flicka, som från sitt husbondefolk gjort en del tillgrepp. Hon slutrannsakades och dömdes den 15 januari 1906, och det antecknades i rättegångsprotokollet: *den tilltalade syntes såväl tillräckligt utbildad för sin ålder som fullt tillräknelig för*

de begångna brotten. Märk! detta den 15 januari. Den 20 januari meddelades henne domen, och den 27 i samma månad intogs hon såsom sinnessjuk på ett hospital. I medföljande av fängelseläkaren utfärdade bil. A stod: »Redan vid inkomsten i fängelset (den 29 dec. 1905) befann hon sig i ett tillstånd av djupaste depression. Hon satt orörlig på samma ställe i cellen med blicken riktad nedåt, och då någon inträdde till henne kunde man varken genom någon rörelse hos henne, eller av något annat hennes beteende märka att hon uppmärksammat det. Vid tilltal svarade hon endast enstaka ord, »ja» eller »nej», utan att lyfta blicken från golvet och med lågmäld, knappast hörbar röst. — Hon tycktes inte ha minsta aning om vilka personer hon hade framför sig etc.» — Som sagt detta var den 29 dec. Den 15 i följande månad dikterades de ovan nämnda orden till protokollet. Hade den målet behandlande domaren haft en aning om det i sinnessjukdomarna icke alltför ovanliga symtom, som kallas *stupor*, så hade misstanke på sinnessjukdom säkerligen uppstått hos honom, helst de begångna stöldbrotten i och för sig kunde ge anledning misstänka, att det icke stod rätt till med delinkventens psyke. — Domen överklagades, den rättspsykiatriska undersökningen gav otvetydigt vid handen, att sinnessjukdom vid de åtalade handlingarnas begående förelåg, och flickan förklarades straffri.

Men icke nog med denna fordran på ökade psykologiska insikter hos de i straffprocessen deltagande ämbetsmännen, det kravet måste också uppehållas, att läkarna få ett större inflytande än hittills på de straffrättsliga målens behandling. Fängelseläkaren bör icke allenast vara skyldig att på anfordran inkomma med utlåtande angående misstänkt sjuka utan också att *noga undersöka varje rannsakningsfånge* och i utlåtandet framlägga undersökningsresultatet inför domstolen. Detta förutsätter emellertid full psykiatrisk kompetens hos fängelseläkaren, vilken bör ha en helt annan ställning och ett helt annat arvode än som nu är förhållandet.

Sedan vi nu framhållit de åtgärder, som böra vidtagas för att i största möjliga grad inskränka straffens antal, ha

vi att diskutera frågan om avsikten med straffen, deras psykologiska grund. Då reser sig först frågan: skall straffet vara en *vedergällning*? Så länge straffet är — och *det* kommer sannolikt alltid att vara förhållandet — en rättsinskränkning, så länge kommer det med säkerhet också alltid att från den bestraffades sida kännas såsom en *vedergällning*. Och som sannolikt en rättsinskränkning alltid måste väcka olustkänslor, kommer straffet att verka i viss mån *avskräckande* både på den, som varit utsatt för det, och på den stora allmänheten. Och den *skam* som väl alltid kommer att följa med en nödtvunget mottagen rättsinskränkning kan nog också betraktas såsom ett pedagogiskt medel, som icke helt och hållet bör föraktas.

Men när man vill predika att *vedergällning* och *avskräckande* äro straffets huvudsyften, då måste vi opponera. De äro attribut till straffet och finnas där, emedan de icke kunna undvikas, och fastän det tillhör en mera okultiverad utvecklingsnivå av samhället att verka genom hämnd och skräck. Emellertid finnes det ännu hos oss några atavistiska människotyper, atavismer från nävrättens tider, som vilja återuppliva hämnd- och avskräckningsstraffet par préférence — *prygelstraffet*. Vi börja lägga bort det i våra barns uppfostran, men på dess upptagande i samhället vid tillrättaskaffandet av dess vilsna får yrkar man, därmed vackert efterliknande den gode herden. Ju mera man börjar få ögonen öppna för huru ytterst invecklade de förhållanden äro, som bestämma en individs brottslighet, huru vanskligt det är att bedöma vad som är abnormitet eller icke och att skilja det, som beror på miljöns inverkan, från det, som hör individen verkligen till, ju mera motbjudande blir kroppsagan. Det är dessutom en formlig sanktion samhället ger åt våldet genom att använda det som bestraffningsmedel. Och hur förråar det icke den personal, som skall handhava det, kränker en av dess mänskligaste känslor — medkänslan för lidandet. Vi må hoppas, att nävrättsmännens antal inom riksdagen icke är tillräckligt att genomdriva det inhumana förslaget.

Nej, att drabba med vedergällning och att avskräcka må vara oundvikliga biavsikter vid straffet, dess huvudsyfte måste vara att framkalla en ändrad sinnesbeskaffenhet och ökad förmåga att möta svårigheterna i livet, att *uppfostra* således, och om uppfostran icke visar sig möjlig, måste fortsatt internering, i värsta fall ända till livstidens slut, bli följden.

Om vår första regel lydde: *så få straff som möjligt*, måste vi som andra regel uppställa: *så få frihetsstraff i egentlig mening som möjligt*, ty frihetsstraffet är ett så mäktigt och ödesdigert ingrepp, det må gestaltas huru humant som helst, att det så sällan som möjligt bör tillgripas, man bör så ofta det är görligt ge den brottslige tillfälle att ute i livet uppfostras till samhällighet. Därför böra straffdomarna *böter* och *villkorlig dom* så ofta som gärna är möjligt komma till användning. Det kan synas som vore bötesstraffet ett vedergällnings- och avskräckningsstraff i dess renaste form, men det innesluter under nuvarande samhällsordning rätt använt utan tvivel ett gott uppfostrande moment, som är att tillvarataga. Men då böra böterna till beloppet icke blott bestämmas av brottets art och storlek utan ock av den brottsliges ekonomiska förmåga samt obevekligt utkrävas genom lämpliga och humana metoder. Det bör framför allt ses till, att betalningen kan ske i sådana proportioner, att den bötfälldes familj icke blir lidande därpå. Att det högst irrationella ersättandet av böter med fängelsestraff bör försvinna synes mig utom allt tvivel; för den som icke kan förmås att betala böterna bör i stället komma för statens räkning utfört arbete, som till värdet precis motsvarar bötesbeloppet, i statsarbetsanstalter, vilka även kunna ge de arbetslösa tillfälle att förtjäna sitt uppehälle.

Att den *villkorliga domen* (sådan den i svensk lag förekommer rättare det villkorliga straffet) är en straffdom, som har ett högt uppfostrande värde, torde redan vara av praxis bekräftat. Det ställer samhället inför den felande mindre såsom den oblidkelige hämnaren än såsom en visserligen under alla omständigheter konsekvent och sträng men dock

förlåtande far, och det måste nödvändigtvis hos den felande höja ansvarskänslan att veta sig till samhället stå i ett skuldförhållande, som man med ett gott uppförande kan få utplånat. Efter de lindrigare brotten bör enda biföreskriften vid den villkorliga domen vara förbud att, så länge straffet »svävar», för alltid lämna en bestämd vistelseort, varjämte en regelbunden rapportering bör äga rum. Vid de svårare brotten följer som konsekvens den mer genomförda övervakningen (probation). En viktig faktor i fråga om den villkorliga domen är ett visst hemlighållande av den, en faktor, som man väl knappast hitintills tagit tillräcklig hänsyn till, och övervakningen bör därför ordnas så, att den sker på det mest grannliga sätt. Övervakningen synes mig innehålla en kärna, ur vilken säkerligen kan utveckla sig en särdeles god och effektiv straffform, som mer än andra strävar att nå själva roten och upphovet till brottet, i det den söker påverka icke blott den brottsliga individen själv utan också den miljö i vilken han lever, något som torde vara en nödvändig förutsättning för att den villkorliga straffdomen skall medföra sin fulla verkan. Att den strafflatitud, inom vilken den villkorliga domen bör kunna verka, kan vidgas betydligt utöver den, som i den svenska lagen bestämts, därom äro nog de flesta med mig ense, särskilt när man tänker på de stränga straffen efter stöldbrotten.

För de *minderåriga förbrytarna* bör statsuppfostran inom allmänna anstalter i största möjliga mån användas. Det är visserligen sant, att i och med att alla fängelser bli uppfostringsanstalter, i och med detsamma kommer detta krav kanske att bli mindre framträdande, men de yngre förbrytarna utgöra dock ett material, som har sina alldeles särskilda betingelser för påverkan och som därför bör vårdas inom särskilda anstalter under särskilda former. Vid uppfostran av denna grupp brottslingar är sorteringen nödvändigtvis mycket viktig. De mindrevärdiga, som tidigt börja sin brottsbana, böra avsondras från de till synes friska, och dessa delas i avdelningar efter deras uppfostringsbarhet. Därför en större central anstalt och utplantering i smärre

hem, från den idén kan intet framhållande av ekonomiska grunder rubba mig. Att statsuppfostran liksom de övriga frihetsstraffen lämpligen skulle kunna sättas i något samband med egna-hems-rörelsen finner jag ingalunda otroligt.

I alla tider torde väl emellertid en avsevärd rest brottslingar bli övrig för fängelsestraffet. Men härvidlag har samhället att betänka att, vilket brott en person än begått, så är dock det fullständiga instängandet ett ingrepp, som blir mycket ödesdigert för den det gäller och som pålägger den ingripande det största ansvar. Fängelsebehandlingen bör vara på det grundligaste sätt genomtänkt och genomstuderad, och fångvårdsmännen böra vara på det omsorgsfullaste utbildade. Ty såsom vi redan sagt, syftmålet bör vara *den ändrade sinnesbeskaffenheten* ernådd genom ett direkt uppfostrande av förstånd och känsla genom undervisning, yrkesarbete och personlig påverkan från fångvårdspersonalen. Dessutom bör, såvitt detta är möjligt inom en anstalt, medborgarsinnet uppfostras. Den internerade bör under hela sin interneringstid befinna sig i strävan för sin utskrivning från anstalten, och bör därför något slags klasssystem genomföras, som tillåter honom att arbeta sig upp till allt högre och högre klass med allt större och större frihet och allt flera och flera förmåner, tills han når den högsta klassen — den villkorliga friheten utan eller med övervakning (*on parole*) såsom övergång till fullständig frihet. Att disciplinen under fängelsetiden bör vara den allvarligaste och mest konsekventa, är ingen mer övertygad om än jag, men det bör vara en disciplin utan militära kommandoord och former, en disciplin, som tillåter den personliga vänligheten hos vårdaren att göra sig gällande, den vinner säkerligen långt flera personer åter till samhället än de stramaste militära former. Att en metod sådan som den antydda, vilken avser en i största möjliga grad individualiserande vård, icke kan genomföras tillsammans med ett så konsekvent cellsystem som vårt, är uppenbart. Emellertid torde den första klassen i systemet böra utgöras av en vistelse i enrum under en viss tid i och för undersökning av hälsotillståndet

— läkaren bör stå i den närmaste kontakt med fången — samt för analys av karaktär och möjligheter. Journal över den internerades tillstånd liknande den på sinnessjukanstalterna förekommande torde böra föras och omfatta såväl tillståndet vid intagningen som förloppet under behandlingstiden. Arbetet inom anstalten skall vara sådant att det utvecklar en förefintlig yrkesskicklighet eller, när en sådan icke finnes, uppfostrar en dylik, där detta är möjligt. Det bör därför på något sätt läggas pedagogiskt. Arbeten, som icke utveckla, såsom drevredning, säcksömnad, makadamhuggning, böra endast förekomma i rannsakningsfängelserna. Grovarbetarna sysselsättas med jordbruk, framförallt nyodlingsarbete i kolonianstalter.

Såsom nödvändig konsekvens av det föregående följer, att *strafftiden bör vara obestämd*. Det bör tillkomma fångvårdsmännen att bestämma, när en fånge skall lämna fängelset. Det är en absurditet, att den som icke låtit sig rätta eller den, hos vilken under fängelsetiden utvecklats ett trots i sinnet, som låter en med visshet förutse ett återfall, skall skickas ut till nya brott. Det är icke brottets utan brottslingens beskaffenhet, som skall bestämma strafftidens längd. Möjligen bör, åtminstone i vissa fall, en minimitid bestämmas. — Den obestämda strafftiden gör straffskärpningarna, som i alla former äro mer eller mindre inhumana, fullkomligt obehövliga.

Uppfostrandet af fångvårdsmän är en sak som är mycket viktig men som hos oss tagits ganska lätt. Man tycks här ha funnit militärer och präster lämpligast för yrket — de förstnämnda skola naturligtvis representera samhällets disciplinära sida, de senare dess sedligt-kristliga. Intetdera yrket gör någon särskilt lämpad för fångvård, jag har till och med mina misstankar om att utbildningen till båda de ovannämnda kallen *kan* verka skadligt för den som ägnar sig åt fångvård. Under alla omständigheter är det visst, att de goda fångvårdsmän, vi i Sverige haft och ha, de ha varken haft den militära ej heller den prästerliga utbildningen att tacka för sin duglighet. Förkärleken för det militära visar

sig också i att arreststraffet användes som disciplinstraff vid förseelser bland den lägre personalen. Rent av upprörande är att hos oss en del för de fångna främmande personer, tillåtits att inkomma i fängelserna och där utöva missionsverksamhet genom andaktsstunder och enskilda samtal. Jag kan icke finna annat än att det är fullt det samma som om vi på de svenska sjukhusen lämnade inträde åt kvacksalvare att husera. Jag påpekar att vid varje fängelse finnes en fängelsepredikant, som bland annat har självården om hand.

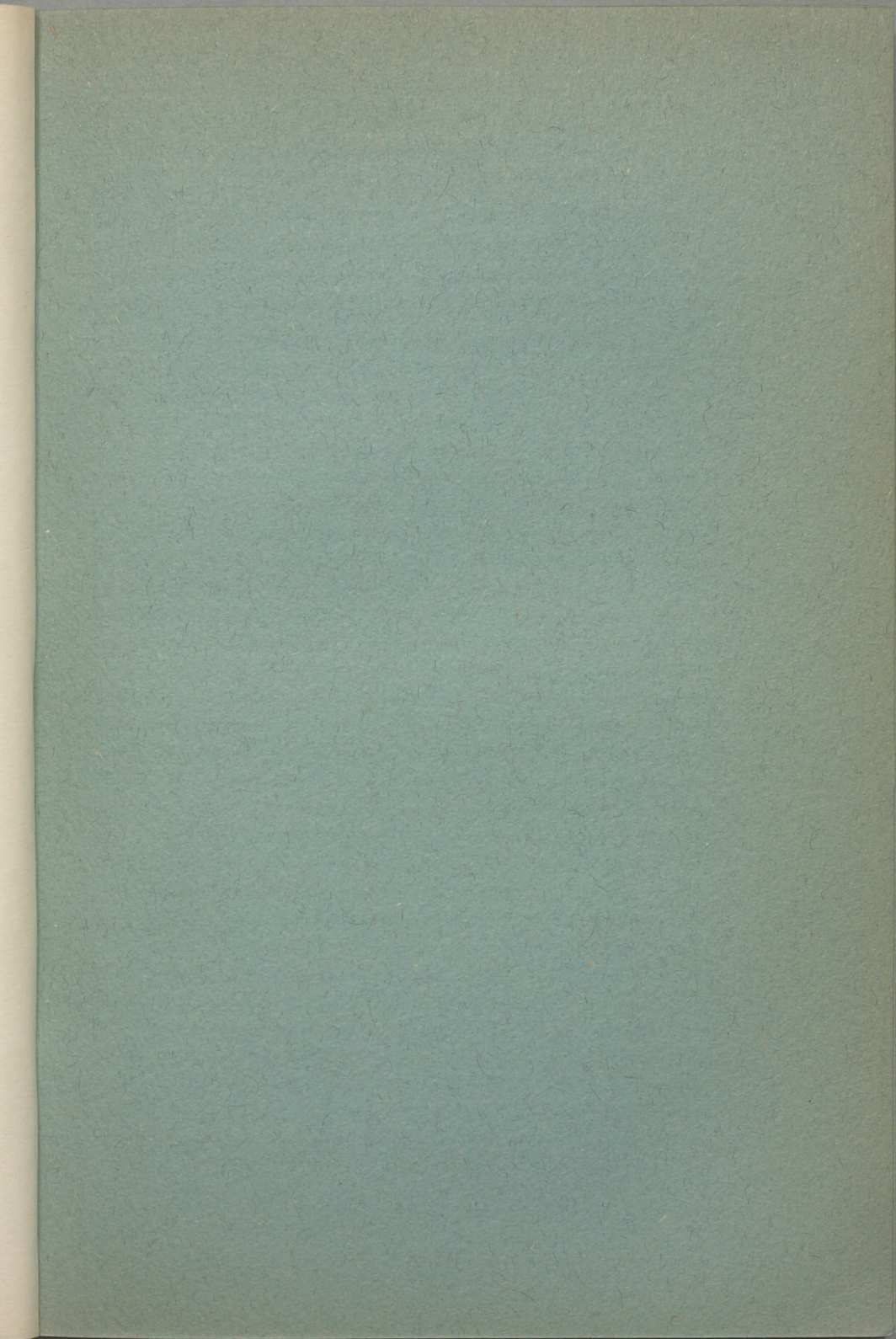
Den för utbildningen av fångvårdsmännen enda riktiga vägen vore naturligtvis, att den praktiska utbildningen, som väl om möjligt bör bestå i en hastigare gradpassering, föreginges eller efterföljdes av en fångvårdskurs vid universitetet, vilken avslutades med en fångvårdsexamen. För den lägre personalen kurser vid några anstalter.

En viktig sak är att något göres för att hjälpa de frigivna i deras kamp mot svårigheter, som möta dem efter frigivningen. Att det avskyvärda straffet *förlust av medborgerligt förtroende* ju förr dess hellre bör begravas, därom behöver knappast ordas, trots det att sista prästkongressen i Uppsala lika litet som våra lagstiftare ville uttala sig för dess totala avskaffande. — Dessutom böra *statsarbetsanstalter* för arbetslösa och frigivna fångar finnas. Dessa arbetsanstalter böra naturligtvis vara skilda från de *arbetsanstalter*, i vilka de *oförbätterliga* — ty de oförbätterliga böra, när ett visst mått av ansträngningar offrats på dem, skiljas från fängelserna — *luffare* och andra *arbetsovilliga, prostituerade* (en »klass» som jag hoppas inom ej alltför lång tid skall vara försvunnen) skola hållas till tvångsarbete, ty varje samhällsmedlem måste, om han därtill har förmåga, nödvändigt utföra en viss portion arbete. Dessa *kriminalasylter* böra naturligtvis icke för de synbarligen oförbätterliga ha ständigt stängda dörrar, försök med frigivning böra naturligtvis, om ock med största försiktighet, även här förekomma. Kanske kunna de svåraste brottslingarna, mördare och rånare, omedelbart intagas på dessa anstalter.

De i egentlig mening *sinnessjuka förbrytarna* skola på särskilda anstalter förvaras. Vid vissa större fängelser inrättas anstalter för sinnessjuka fångar, som där kunna under strafftiden vårdas, så att vårdtiden kan få avräknas på strafftiden. Dessutom böra vid några av rikets hospital inrättas mindre fasta avdelningar för »farliga» sinnessjuka, kriminella eller icke. Det är klart, att brottsligheten icke är lämplig indelningsgrund för olika behandlingskategorier av sjuka, det finnes de frommaste »kriminalpatienter» och de allra farligaste icke kriminella sjuka, och det är därför olämpligt att i stora anstalter sammanföra de brottsliga sinnessjuka. Det lämpligaste är som nämnt, att de farligaste vårdas för sig i särskilt därför anordnade avdelningar. De »farliga» skola vårdas i fasta avdelningar för att de ofarliga skola kunna behandlas friare. Det faller av sig själv, att ett fångvårdssystem, som icke i sig inneslöte anstalter för behandlingen av kriminella kroniska alkoholister, skulle vara ofullständigt.

Härmed har i flyktiga drag skisserats ett program för behandlingen av brottslingen, ett program, som bygger på en biologisk uppfattning av brottet och av grunderna för straffet. Det har naturligtvis icke varit meningen att lämna en utförligare motivering för här gjorda påståenden. Det blir de följande skrifternas sak att såvitt möjligt upptaga till mera ingående behandling de olika frågorna, att närmare belysa och utförligare motivera dem. Det framlagda programmet är visserligen också det liksom det nyss anförda sociala programmet ett idealprogram, dock ingalunda i så hög grad. Tvärtom torde de föreslagna reformerna stå i nära samklang med åskådningen hos ett stort antal människor och vilket ögonblick som helst vara möjliga att genomföra, utan att därigenom skulle orsakas några våldsammare bristningar i samhällsordningen. Några av de föreslagna ändringarna äro med gott resultat försökta på annat håll, och andra ligga så att säga i luften här och var i den civiliserade världen. Att vi här i Sverige i detta avseende äro åtskilligt på efterkälken torde icke kunna förnekas, och detta

är kanske orsaken till att programmet hos oss synes vara särskilt fjärran liggande. Men om jag icke misstager mig alltför mycket, befinna sig också här jurister och fängvårdsmän en route. Och kanske överraskas vi en vacker dag med att kraven på det, som är det centrala i det hela, icke låta nedtysta sig — kraven på *straffets anordnande i huvudsakligen uppfostrande, sinnesändrande syfte* samt den nödvändiga konsekvensen härav *den obestämda strafftiden*, som väl är den radikalaste punkten på programmet.

A.-B. Ekmans Förlagsexpedition, Torsgatan 8, Stockholm.

Prenumerera på
SOCIAL TIDSKRIFT

Redaktör G. H. VON KOCH.

Organ för Centralförbundet för Socialt Arbete, Folkbildningsförbundet, Jordreformföreningen i Stockholm, m. fl. institutioner.

Området för tidskriftens arbete omfattar folkbildningsarbetet i dess alla olika former, nykterhetsrörelsen, emigrationen, fattigvårdsfrågor, arbetarskydd, yrkesinspektion, arbetsförmedling, åtgärder till arbetskonflikters biläggande, bostads- och egnahemsspörsmålet, jordfrågan, norrlandsfrågan, kooperationen, prostitutions- och sedlighetsfrågorna, barnavård och ungdomsskydd, social hygien, social verksamhet i utlandet, biografier över sociala märkesmän, socialpolitik vid riksdagen, kort sagdt allt vad som äger intresse ur social synpunkt.

De nu omnämnda viktiga spörsmålen behandlas i tidskriften av en betydande samling medarbetare, bland vilka nämnas fil. lic. *S. Brisman*, fru *E. Broomé*, fru *Frigga Carlberg*, d:r *H. Elmquist*, yrkesinspektör *Th. Fürst*, d:r *Eli F. Heckscher*, fru *Ebba Heckscher*, fröken *K. Hesselgren*, fil. kand. *A. Hirsch*, d:r *G. Huss*, d:r *I. Jundell*, fil. kand. *V. Langlet*, löjtnant *E. Liljedahl*, fil. kand. *M. Marcus*, kapten *E. Palmstierna*, borgmästare *Jakob Pettersson*, stadsrevisor *Axel Ramm*, red. *E. B. Rinman*, fil. kand. *O. Rosén*, prof. *Frans von Schéele*, slottspastor *Aug. Wirén*, fröken *Anna Whitlock* m. fl.

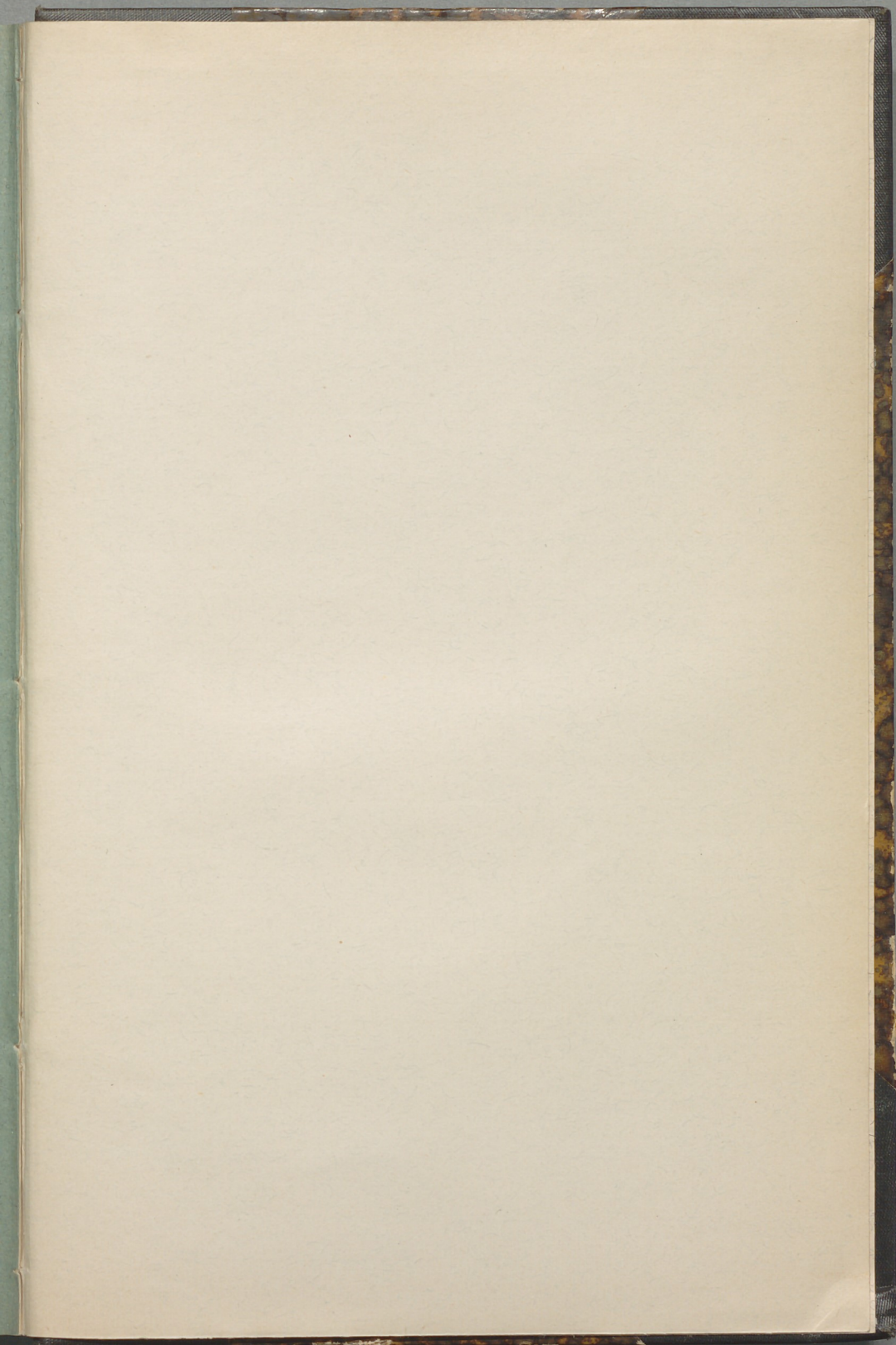
I en särskild *avdelning* behandlas den aktuella *jordreformfrågan* under redaktion av kaptenen friherre *E. Palmstierna*.

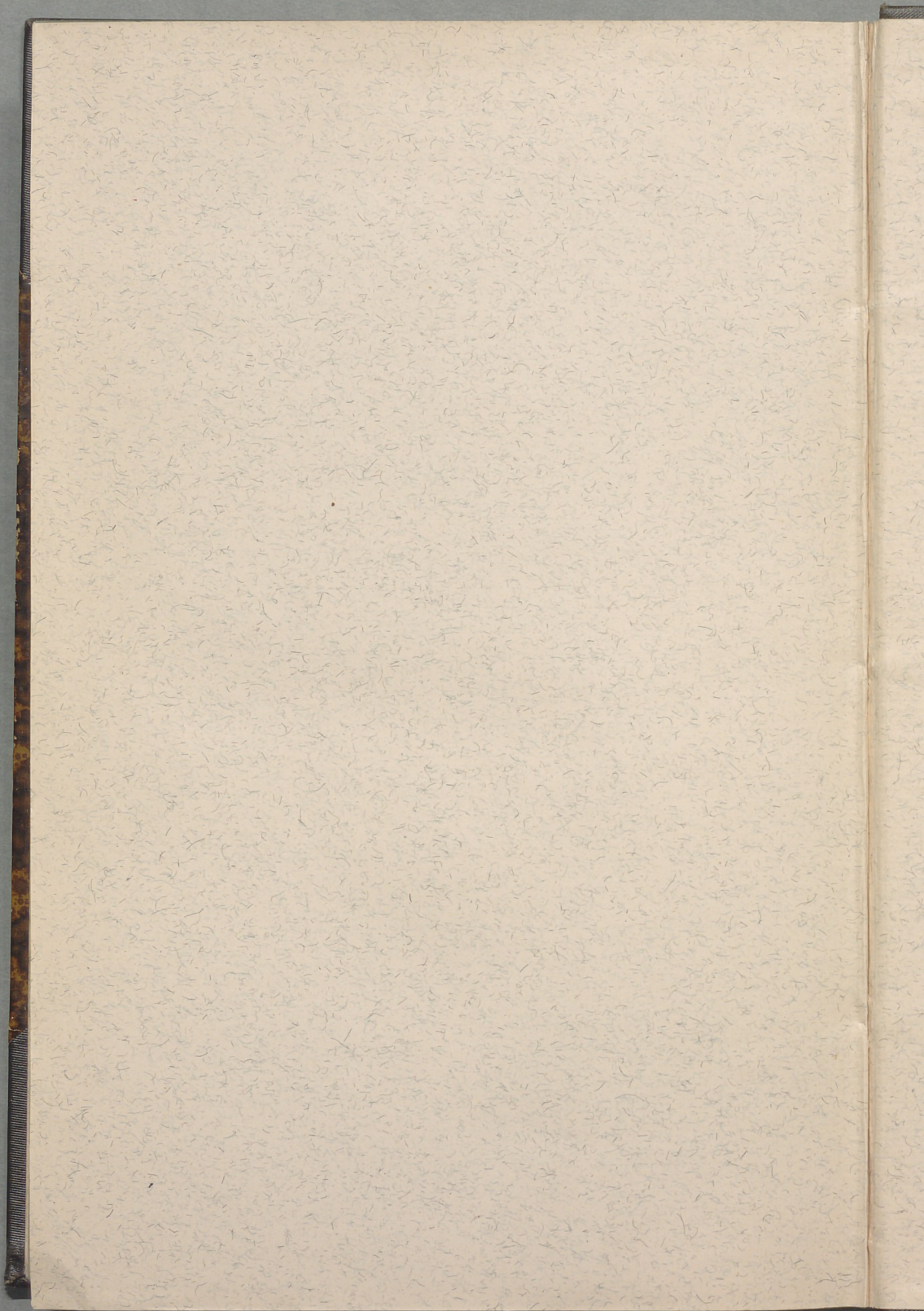
Tidskriften utkommer liksom förut en gång i månaden med i medeltal minst 3½ tryckark pr nummer.

Priset för tidskriften med *Folkbiblioteksbladet* blir 5: 50 för helår, 4: 50 för tre kvarts år, 3: — för halvår och 1: 60 för kvartal. Lösnummer säljes å 60 öre. Mot en tilläggsavgift av 1: 25 erhålles *Kommerskollegii arbetsstatistik* och mot en ytterligare avgift av 2 kr. erhålles *Fattigvårdsförbundets tidskrift* som eljest betingar ett pris av 3 kr. Således erhålles Social Tidskrift jämte samtliga bilagor för ett pris av 8: 75 pr år.

“Sakkunskapen vinner alltid respekt, och därav kommer väl det inflytande, tidskriften kunnat förvärva inom partier med vitt skilda åskådningssätt.”
Svenska Dagbladet.

Bliv kommissionär för SOCIAL TIDSKRIFT!

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 100 356

www.books2ebooks.eu